

Verum dico per Macedones hic intelligi omnes Græcos, quia inter eos eminebant Macedones: hi ergo præ cæteris omnibus Græcis hic nominantur, quia Aman erat Macedo, qui proinde pro Persis vel alium quempiam Macedonum regnare maluisset, quam Atheniensem, Spartanum aut alium Græcum; Græcos autem sub Dario Hystaspis fuisse metuentes, et de Persis male meritos docet Herodotus, lib. VII, pag. 183. Et Diodorus Siculus, lib. XI, scribit Xerxem, Olympiade 75, movisse arma contra Græcos, assiduos jam tum infestissimosque Persici nominis hostes; unde Xerxes contra eos duxit undecies centena milia Persarum, quæ omnia a paucis Græcis causa, fusa fugataque fuere. Additque Xerxis patrem Darium, magnum materiam ad classis Xerxiæ contra Græcos mittendæ edificationem, præparasse. Justinus etiam, lib. II, pag. 34 et 39, docet Darium Hystaspis bella gessisse contra Athenienses, in quo bello asserit jam tum emicuisse virtutem et gloriam Themistoclis adolescentis. Denique quarto anno ante mortem Darius hic cum Græcis dimicavit apud Marathonem, celeberrimo in Græcis Romanisque historicis prælio, ut notavit quoque Severus Sulpitius, lib. II, pag. 68.

Consentit Josippus Gorionides, qui et addit duos illos eunuchos contra Assuerum conjurantes, ideoque per Mardocheum delatos et suspensos, destinasse caput Assueri sive Artaxerxis de Jere ad regem Græcorum, ut ei gratificarentur: eunuchos autem hos fuisse propinquos Aman; quia enim tunc adhuc (utpote diu ante Philippum

et Alexandrum) obscurissimum erat Macedonum imperium; hinc Aman Macedo illud illustrare voluit translato ad se et suos Macedones nobilissimo Darii et Persarum imperio, imo monarchia; ut postea transtulit Alexander Magnus.

16. CUIUS (DEI) BENEFICIO ET PATRIBUS NOSTRIS ET NOBIS REGNUM EST TRADITUM. — Patres intellige reges præcedentes, præsertim Cyrum, cui Deus per Isaiam, cap. XLV, vers. 1, prædixit et promisit regnum, idque Cyrus agnovit, ideoque Judæos e Babylone liberos dimisit, I *Esdræ* I, 1. Idem agnovit noster hic Darius, ut patet ex hoc loco, et ex III *Esdræ* IV, 43 et seqq.

18. ET COGNATIO EIUS PENDET IN PATRIBUS. — Nota: « cognatio, » id est cognati; nam filii Aman nonno mense post hoc edictum, puta mense ultimo Adar, occisi et suspensi fuere, ut dixi cap. IX, vers. 13; quia, ut ait Ammianus, lib. XXV, leges apud Persas impendio erant formidatæ, « utpote per quas ob noxam unius omnis propinquitas periret. »

22. INTER CÆTEROS FESTOS. — Habebant enim Persæ sua festa, præsertim Mithræ, id est Soli, quem ut Deum colebant, dicata. Tale quoque fuit festum ob eadem Magorum, quod hic Darius Magis in regno succedens perpetim celebrandum indixerat, teste Herodoto, lib. III. Porro non mirum Darium jussisse hoc festum victoriæ Judæorum etiam a Persis Orientalibus celebrari, tum quia ipso totus pendebat a sua Esthere et Mardocheo, tum quia ipse jam verum Deum Hebræorum agnoverat et colebat, ut patet vers. 16.

COMMENTARIA

IN LIBROS

MACHABÆORUM.

ARGUMENTUM.

Suppono duos hosce libros esse Canonicos, ut definit Concilium Tridentinum, sess. IV; Carthaginiense III, Can. 47; Innocentius III, epist. 3, ad *Exuperium*; Gelasius et alii. Apud Hebræos non sunt Canonici, tum quia Hebraice non exstant: unde ab Hebræis ignorantur; tum quia scripti sunt post Canonem sacrorum librorum a Synagoga tempore *Esdræ* editum. Vide Bellarminum, lib. I, *De Verbo Dei*, cap. v; Sixtum Senensem, lib. VIII *Biblioth.* et Serarium hic.

Exstat insuper liber tertius Machabæorum, et apud nonnullos quartus; sed hos intra Canonem Ecclesiæ non admittit. Quare hi duo similes sunt libro tertio et quarto *Esdræ*.

Argumentum libri primi et secundi Machabæorum est, conscribere gesta et prælia Judæ, Jonathan et Simonis fratrum Machabæorum contra Antiochum aliosque hostes. Hi duo libri ergo continent historiam Synagoge, sive Israelis et populi Dei; *Esdras* enim desinit in *Jadda* sive *Jaddo* Pontifice, qui occurrit Alexandro Magno, a quo liber primus Machabæorum incipit, et historiam Israelis prosequitur per successores Alexandri, puta reges Asiæ et reges Egypti, qui cum Judæis nunc federati fuere, nunc bella cruenta gesserunt, in quibus enituit mira Machabæorum fortitudo, et singularis Dei eis victoriæ dantis directio et protectio. Obiter autem breviterque tangit gesta Alexandri Magni et successorum usque ad Antiochum Epiphaneum, qui Judæos cepit persequi et bello lacessere: unde ejus et posteriorum acta fuse enarrat, nimirum Antiochi Eupatoris, qui Epiphaneus fuit filius, Demetrii regis et Alexandri, et alterius Antiochi, qui fuit Demetrii filius, qui cum Jada, Jonathan et Simone Machabæis bella gesserunt. Complectitur ergo gesta annorum sexaginta circiter.

Quis fuerit auctor ignoratur. Verisimile est aliquem e sacerdotibus, vel Pontificibus fuisse; hisce enim data erat cura gentis suæ historiam pertexendi, teste Josepho, lib. II *Contra Apionem*. Probabile est primum librum scriptum fuisse a Joanne Hyrcano, filio Simonis fratris Judæ Machabæi. Hic enim patri Simoni in Principatum æque ac Pontificatum successit, et omnibus pene patris et patris gestis interfuit; unde ejus illustris fit mentio in fine libri I. Adde quod ipse quoque fuerit Propheta, ut asserit Josephus, lib. XIII, capite x, quem audi: « Hyrcanus moritur anno imperii 31; tribus maximis a Deo habitus dignus honoribus, principatu gentis Judæorum, et Pontificatu, et prophetia. Fruebatur enim divinis colloquiis; unde tantam nauctus est futurorum presentiam, ut prædixit duos majores natu e Heberis suis non diu fore paterni principatus comites. » Idem asserit eum prædixisse filiorum suorum longe pugnantium presentem victoriam. Denique hic 31 annis Israeli præfuit, ac pacem cum vicinis coluit, ideoque otio ad hoc scribendum abundavit. Ita Sanchez. Hic ergo avi sui Malthie patris Simonis ac patruorum Judæ et Jonathan, tanquam familie sue heroica præliæ gesta conscripsit, ideoque in morte Simonis patris sui desit. Secundi libri historie fuse a Jone Cyrenensi quinque libris conscripte fuere quas in epitomen contraxit, et librum secundum confecit primarius sacerdos, Idque jussu Synagoge. Nam Synagoga nomine totus liber secundus scriptus fuit, quasi epistola ad Judæos per Egyptum dispersos, ut eos ex persecutione Antiochi et posteriorum afflictos rerum mellorum nuntio soletur, ut patet ex ejus initio: « Fratribus, inquit, qui sunt per Egyptum Judæis salutem dicunt fratres qui sunt in Jerosolymis. » In his autem erat Judas, non Machabæus, ut vult Bellarminus et alii; nam hic jam erat vita functus, sed alius vel propheta, vel princeps populi et Senatus, cujus nomine epistola scribebatur, de quo plura lib. II, cap. 1, 40 et cap. II, 24. Unde Serarius putat Judam hunc esse auctorem epistolæ, eumque cognominat Essenum.

Primus liber Machabæorum hebraice exstabat tempore S. Hieronymi, ut ipse fatetur in prologo Galeato. Secundum quoque hebraice existisse insinuat Eusebius in *Chron.* ad annum mundi 4800: « Machabæorum, inquit, historia Hebræa

hic Græcorum supputat regnum; verum hi libri inter divinas Scripturas non reperiuntur; » intellige ab Hebræis. Et ratio id suadet. Scriptus est enim ad Judeos per Aegyptum sparsos: Judeorum autem nativa et materna lingua erat Hebraica, imo multi eorum alias ignorabant.

Porro Græca editionis horum librorum auctores esse nequeunt Septuaginta Interpretes, quia hi florere sub Ptolemæo Philadelpho, qui centum annis præcessit Antiochum Epiphanem, cuius persecutionis hic describuntur.

Quæres primo: Qui et quales fuerit Machabæi, deque sic appellati? Josphus Bengorion scribdum fratrem Jonathæ primum vocatum Machabæum a matre eum affatum fuisse: « O fili mi! uida, qui ob robur vocaberis Machabæus, » nimirum a radice מַכָּה *macha*, que significat extinguere, occidere, delere, ut Machabæus idem sit quod extinator et occisor hostium. Ita Eusebius lib. III *Hist.* cap. x. dicens: « Quem librum Machabæorum intulit prælat, eo quod certamina in hijs et agones pro pietate a Machabæis desudati continentur, » Favet quod dicit Mathathias mortuus, cap. II, 66, exhortans omnes ad legis et gentis suæ tutelam et bellum: « Judas Machabæus, fortis viribus a juventute sua, sit vobis princeps militiæ. » Rursus Paganinus in *nom. Hebr.* deducit nomen *Macebei* (sic enim scribendum ipse censet) a מַכְבֵּי *macebei*, id est, *plaga per me*, כַּכָּה *nacha* enim est ferire, percutere, occidere, ut *Macebei* sit idem quod perussor, occisor, qualis fuit Judas Machabæus, ejusque socii. Hæc duo elyma apposita sunt, ut ad illa alludi vix sit dubium. Alii « Machabæus » derivant a verbo Græco μάχαιρα, id est pugno, quasi dicas pugnalor, athleta, certator. Isidorus Pelusiota lib. III, *epist.* 4: « Machabæus, inquit, lingua Persica dominum sonat. » Insuper alii Machabæus derivant a כַּבָּב *cabab*, id est, dolere; unde Benoni Ihiphil מַכְבֵּי *machab*, id est, *dolere faciens*, crucians hostes Israelis. Alii deducunt a חַבָּב *chabab*, id est, *amare*, quasi ab amore ardente Dei Judas dicitur sit Machabæus, id est *amator*, vel *Amadeus*. Alii a מַכְבֵּי *macheba*, id est *malleus*. Judas enim fuit malleus Gentium.

Verum Hebræi et Latini passim tradunt Judam dictum Machabæum, eo quod ipse belli sacri contra infideles Antiochi asselas tesseram, acceptat illud Mosis devicto Pharaone concinentes *Exodi* xv, 11, מִי כִכָּךְ בְּהַלֵּים יְהוָה, *mi canocha baelim Jehova*, id est: « Quis similis tui in fortibus, Domine? » ideoque initiales verborum horum litteras brevittatis studio vexillis suis inscripsisse, nimirum מַכְבֵּי que, suppositis punctis vocalibus in unam dictionem conflata, faciunt מַכְבֵּי *machabai*, id est Machabæus; ut *machabi* sit quasi idem quod *Michael*, id est, *quis ut Deus*; quod deinde nomen ad socios et successores transmisit. Id ita esse patet ex sequentibus Judæ gestis et preliis,

in quibus semper Judas omnem victoriæ spem in uno Deo collocat, ideoque eum invocans, quasi leo in hostes irruit, eosque prostermit, ideoque fecit ante patris mortem a juventute sua, ut ipse pater asserit, cap. II, 66, ubi eum hac de eo isa belli populique Ducem constituit. Quare ante patris mortem emblema illius erat: *Mi canocha ustina Jehova*, id est: « Quis similis tui in fortibus, Domine? » indeque per abbreviationem vocatus est *Machabi*, id est, « Machabæus. » Quocirca ipsa cum Nicanore conficturus hanc belli tesseram suis dedit, « Dei adjutorium, » ut patet lib. II, cap. VIII, 23. Ita Genebrardus in *Chron.* Sixtus Senensis, lib. I; Arias, in *Isaia* cap. x; Baronius, in *Martyr.* ad diem 4 Augusti, Serarius, Salius, Sanchez et alii. Simili scribendi compendio exaratum fuit illud: *Mene Tekel Phares, Daniælis v.* Similes abbreviaturas passim invenire est in libris Rabbiorum, quibus per primam litteram totam dictionem significant, quas omnes in unum collegit et explicuit Mercerus.

Quæres secundo e qua Tribu fuerit Judas, ceterique ejus fratres et nepotes Machabæi. Nonnulli censent e tribu Juda. Ex hac enim sceptrum non defecturum usque ad Christum prædixerat Jacob, *Genes.* xlix, 10. Unde et I *Machab.* v, dicitur: « Et viri Juda magnificati sunt. »

Verum dico eos fuisse e tribu Levi et sacerdotum. Fuisse enim ipsi summi Pontifices et simul Principes populi. Id ita esse clare liquet lib. I, cap. II, ubi Mathathias vocatur sacerdos descendens ex Joarib; Joarib autem descendit ex Aaron et Levi, ut patet lib. I, *Paratip.* xxiv, 7. Unde Mathathias vocat Phinees filium Eleazar filii Aaronis, patrem suum et suorum, lib. I, cap. II, 34. Ad locum *Genes.* xlv, 10, ibidem respondi: ad locum Machabæorum inferius respondebo. Porro Machabæi alio nomine vocati sunt Assamonæi ab Assamoneo, qui fuit avus, vel abavus Mathathie, teste Eusebio, Josepho, lib. XII *Antiq.* cap. VIII et aliis. Hinc Hebræum *Assamonei*, idem est quod *Optimates* vel Principes. Tales enim fuerit Machabæi.

Porro Judas, Jonathas, Simon, eorumque posterit Machabæi a populo electi et constituti sunt Republicæ duces, aut principes, non autem reges, ut patet lib. I, cap. IX et XIV. Regia enim stirps Davidis defecit in Jechonia in Babylonem abduco, qui proinde a Jeremia, cap. xxxi, vocatur vir sterilis. « Neque enim, inquit, erit in semine ejus vir, qui sedeat super solium David, » id est, qui sit rex; unde Salathiel filius Jechonias et Zorobabel filius Salathiel fuerunt duces populi, non reges. Dices: Aristobulus, Joannis Hyrcani filius, diadema et regis nomen accepit; nam, ut ait Josephus XIII *Antiq.* xix: « Defuncto patre, Aristobulus natu maximus volens principatum in regni formam vertere, diadema sibi primum imposuit post 481 annos et menses tres, ex quo de captivitate Babylonica liberatus populus ad pristinas sedes postliminio reversus est. » Respondeo Aristobu-

Judas Machabæus facti sunt de Levi, non de Juda.

lum ejusque posteris regis nomen et coronam propria auctoritate usurpasse, non autem a Republica datam accepisse; quare non fuisse veri nec legitimi reges. Ita S. Hieronymus in cap. XXI *Epistolis*: « Hyrcanus, ait, Pontifex diadema capiti suo imposuit, frustra sibi et hoc et illud voluit vindicare, cum regnum ei non deberetur post Sedeciam, » d. g. Quia non erat ex stirpe regis Davidis, quæ defecit in ultimo rege Sedecia. A vulgo tamen adulante, indeque a Scriptoribus nonnullis ipse et posterit ejus vocantur reges, revera tamen non fuerunt reges. Secus est de Herodo; hic enim a Senatu Romano et ab Augusto jam tum dominante Judæis regnum Judææ, regisque nomen accepit. Unde in eo sceptrum a Juda translatum est ad alienigenam, ideoque tunc adventit Christus, cui sceptrum hoc debebatur, ut vaticinatus est Jacob, *Genesis* xlix, 10.

Jude, Jonathæ, Simoni Machabæis synchroni et coevi fuerit Antiochus Magnus ejusque filius Antiochus Epiphanes, ac hujus filius Antiochus Eupator; cum his duobus enim bella gesserunt. Item Ptolemæus Philometor rex Aegypti. Ad hæc Scipio uterque, scilicet Africanus, qui vicit Annibalem, et Carthagineum evertit; ac Asiaticus, qui de Antiocho Magno triumphavit. Ad hæc Fabius Maximus Annibaliscus castigator. E Philosophis Possidonius et Panætius. E Poëtis Cæcilius, Ennius, Nevius, Plautus. Porro Antiochus Magnus duos reliquit filios Seleucum et Antiochum Epiphanem; horum duorum filii et nepotes continua successione inter se certarunt, et dimicarunt de Asiæ imperio per ducentos annos: ita Deus punivit impietatem et scelera Epiphanis in posteris.

Quæres tertio, qui sint antiqui Græcorum, juxta quos singula Machabæorum acta hoc libro consignatur, et unde initium accipiunt. Respondeo eos inchoari ab anno tertio decimo a morte Alexandri Magni. Post Alexandrum enim anno tertio decimo Seleucus multo victoribus cognominatus Nicanor, devicto Antiocho Asiæ rege, fecit se regem Asiæ, indeque anni Græcorum, sive Seleucidarum computari cœperunt. Porro

1. Seleucus rex Asiæ regnavit annis 30.
2. Seleucus successit filius Antiochus Soter, cuius tempore Judæi insignem juxta Babylonem de Galatis obtinuerunt victoriam, quæ recensetur libro II *Machab.* cap. VIII, vers. 20. Soter hic regnavit annis 19.
3. Soteri successit filius Antiochus cognomento *theos*, id est Deus, ita vocatus a Milesis, quod Lypermarchum eorum tyrannum ejecisset, ait Appianus in *Syriaco*. De hoc vaticinatus est Daniel, cap. xi, vers. 8. Vixit bello primo Punico. Regnavit annis 15.
4. Antiocho huic successit Seleucus Callinicus, de quo Daniel cap. xi, vers. 7. Regnavit annis 20.
5. Callinico successit filius Seleucus Ceraunius,

id est fulmineus, quod audacia et celeritate similis fulmini appareret, de quo Daniel cap. xi, vers. 10. Regnavit annis 3.

6. Ceraunio successit frater Antiochus Magnus, qui a L. Scipione ad Thermopylas victus filium juniorem Antiochum Epiphanem Romanum pro se obsidem misit, de quo Daniel cap. xi, vers. 10 et seq. usque ad 20. Regnavit annis 37.

7. Antiocho Magno successit filius senior Seleucus Philopator, qui initio sumptus tempore Judæorum submisit, II *Mach.* cap. III, vers. 3; sed postea versu 32, per Heliodorum illum expellere voluit, cum ille flagellatus ab Angelo rediens Seleucum occidit. Regnavit hic Seleucus annis 12.

8. Seleuco fratri seniori successit junior dicitur Antiochus Epiphanes, id est illustris. Varius a nonnullis nominatus Epimanes, id est insanus, quia crudeliter et insane templum expilavit, et Judæos divexit. Hic regnum fratris dolo invasit anno 137 Græcorum, qui eodem anno Oniam sanctum Pontificem expulsi, eique substituit fratrem impium Jasonem, II *Machab.* IV, 7. Idem anno secundo regni primam expeditionem suscepit in Aegyptum, inde pacificus Jerusalem intravit. Ibidem vers. 21, anno 3, Jasoni deposito Pontificem surrogavit Menelaum Benjamininum, II *Machab.* IV, 23, et cap. II, vers. 4. Anno sexto rursus Aegyptum ingrediens, a Romanis jussus fuit egredi. Quocirca indignans egressus est, et indignationem suam in Judæos vicinos effudit, I *Machab.* I, 21, et lib. II, cap. IV, vers. 11 et seq. ubi causam afferam. Quare tribus diebus interfecti 80 millia Judæorum, 84 millia vendidit, et totidem incarcerationi, II *Machab.* v, 14. Inde per Apollonium plures alios occidit, vers. 24, et alios per Philippum, cap. VI, 11; idolum Jovis posuit in templo, vers. 2; tunc pariter Eleazarum vers. 48, et septem fratres cap. VII, illustri martyrio affecti, anno 9 regni sui, qui fuit Græcorum 143. Contra eum se suosque erexit Mathathias, lib. I, cap. II, cui post paucos menses morienti successit, et bellum Antiocho movit Judas Machabæus ejus filius, cap. III, qui sequenti anno Apollonium, vers. 11, et Seronem, vers. 23, vicit et occidit. Anno 11 regni sui, qui fuit Græcorum 147, Antiochus in Persidem perrexit, ut Elymaidem diriperet, sed a Persis fugatus fuit, cap. III, vers. 37. Gorgias quoque ejus dux a Judæis repulsus fuit, cap. IV, Anno 12, Lysias pariter a Judæis prostratus, et templum ab Antiocho per idolum pollutum expurgatum fuit. Ibidem, vers. 32, ineunte anno 12, qui fuit Græcorum 149, e Perside reversus præ tristitia mortuus est, cap. VI, vers. 16, cum regnasset annis 12.

9. Antiocho Epiphanis successit filius novennis Antiochus Eupator, qui cum suo matre Lysia occisus est a Demetrio Seleuci Philopatoris filio, I *Machab.* VII, 1, anno Græcorum 151, qui fuit urbis Romæ condite 393, quo pariter vita functa est L. Æmilius Paulus, qui Perseum regem Mace-

nonum superavit, et Macedonia Romanis subiecit. Regnavit Eupator annis 2.

10. Eupatori per vim successit Demetrius Seleuci filius anno Græcorum 151, usque ad annum 160, qui interfectus est ab Alexandro Veles, altero Antiochi Epiphani filio, et fratre Eupatoris. Regnavit ergo Demetrius annis 10.

Hæc patet I Machab. 1, 7, et cap. x, vers. 1 et 30. Porro Judas Machabæus anno secundo Demetrii ab ejus duce Bacchide interfectus est, cui filio Jonathas frater successit, I Machab. ix, 43, 48 et 30.

11. Alexander Veles Antiochi Epiphani filius regnare cepit anno Græcorum 160, usque ad annum 167, quo interemptus est a Ptolemæo Philometore rege Ægypti socio suo, lib. I Machab. cap. x, vers 1 et 67, et cap. xi, vers. 17. Regnavit ergo Veles annis 6.

12. Demetrius, cognomento Nicanor, filius Demetrii filii Seleuci, cepit regnare anno Græcorum 167 usque ad 172 quo victus captusque est a rege Persiæ Arsace, I Machab. cap. xi, vers. 19, et cap. xiv, vers. 1 et 3. Regnavit annis 6.

13. Antiochus, Alexandri Velis filius, a Tryphone tutore suo promotus ad regnum, ab eodem post quadriennium occisus est. Regnavit ab anno Græcorum 168, usque ad 172. Quare quatuor ejus anni in chronologia non sunt addendi, quia continentur in annis Demetrii Nicanoris, cum quo regnavit, I Machab. xi, 39 et 54. Sic et Josephus, lib. XIII, cap. 12.

14. Tryphon, occiso Antiocho pupillo, æque ac Jonathæ fratre Jude Machabæi, per dolum regnum invasit; sed post triennium occisus fuit ab Antiocho Sidete. I Mach. cap. xii, vers. 12, 23 et 32, et cap. xii, in fine. Regnavit ergo annis 3.

15. Antiochus Sidetes, cognomento Pius, frater Demetrii Nicanoris, fratre ab Arsace rege Persarum capto, regnum occiso Tryphone invasore occupavit, ac fœdus cum Simone fratre Jonathæ inivit, sed fragit, I Machab. xv, vers. 1 et 27. Occisus, ut narrant historici profane, a fratre suo Demetrio a Persis redeunte, eo quod uxorem ejus Cleopatram cum regno sibi vindicasset, sed verius a sacerdotibus Nanea, II Machab. 1, 46. Regnavit annis 7.

16. Demetrius Nicanor frater Sidetis, dimissus ab Arsace, occiso fratre Sidete, regnum recuperat, rursusque tenet per annos 3.

17. Alexander Sebina opæ Ptolemæi Physconis, occiso Demetrio Nicanore, regnum occupat. Regnavit annis 2.

18. Antiochus Gryphus, ita dictus a nasi magnitudine, ait Justinus lib. XXXVII et XXXIX, Demetrii Nicanoris et Cleopatæ filius, occiso Sebina,

ope matris regnum capessit; sed eandem matrem deinde sibi parantem venenum illud ipsam per speciem officii et humanitatis bibere compulsi, itaque eam interfecit. Regnavit annis 12.

19. Antiochus Cyzicenus, filius Antiochi Sidetis et Cleopatæ (hæc enim duobus fratribus, scilicet Demetrio Nicanori, deinde eo a Persis capto fratri ejus Sideti nupserat), interempto Antiocho Grypho fratre suo uterino, quem prius regno privarat, uno duntaxat anno illi supervixit; universim tamen cum eo vivo regnavit annis 48.

20. Seleucus Gryphi filius cum fratre suo Antiocho, occiso patre Cyziceno, regnum oblinet; sed victus ab Antiocho Eusebe filio Cyziceni, cum domo regia concrematur. Regnavit cum fratre annis 7.

21. Antiochus Eusebes, id est Pius, Cyziceni filius, cæso Grypho regnum occupat; sed mox eodem a Philippo et Demetrio Gryphi filiis spoliatur. Philippus ergo et Demetrius primo simul regnant, deinde victo Demetrio solus Philippus imperat. Illi omnes simul juncti regnarunt annis 6.

22. Tigranes, rex Armenia, fratribus jam dictis inter se de regno certantibus, simulans se eos contra Eusebem adiuturum, regnum invasit, donec ab illo a Romanis per Lucullum expulsus est. Tenuit illud annis 14.

23. Antiochus Asiaticus (quia in Asia Minore educatus), filius Eusebis, dum cum Tigraone et Mithridate pugnat Lucullus, paternum Syriae regnum recuperat, illudque concedente Lucullo tenet annis 4. Sed mox Pompeius illud ei admittit, ac cum Judea Romanis subjicit, Cleone et Antonio consiliis, anno urbis 601.

Regnum ergo Græcorum in Syria a victoria Seleuci regis, qua devicto Antigono Minoris Asiæ rege, totius Asiæ regno Seleucus politus est, duravit annos omnino 248.

Ante devictum Antigonom regnaverat Seleucus, quamvis non annos integros 43. Alexander vero Magnus, qui primus devicto Dario monarchiam a Persis ad Græcos transtulit, a quo tempora multi numerant annos regni Græcorum, post ipsam victoriam vixit annos 6.

Regnum ergo Græcorum in Syria ab initio monarchiæ Alexandri Magni, usque ad illud eis ademptum per Pompeium et Romanos, duravit annis 267. Quibus, ut dixi, posteri duorum fratrum Seleuci scilicet et Antiochi Epiphani continuo de eo certant, ac successive omnes sibi fuere invicem carnifices. Omnia jam dicta liquet ex Appiano, Justino, Josepho, Eusebio, Orosio et aliis.

CHRONOTAXIS PTOLEMEORUM REGUM ÆGYPTI, QUI POST ALEXANDRUM MAGNUM EODEM TEMPORE, QUO SELEUCIDE IN SYRIA, REGNARUNT IN ÆGYPTO.

1. Ptolemæus Lagi post Alexandrum statim occupavit Ægyptum, ab eoque omnes posteri ejus nominati sunt Ptolemæi, uli ante Pharaones. Regnavit annis 40.

2. Ptolemæus Philadelphus, filius Ptolemæi Lagi, post ejus mortem regnavit annis 38. Hic 120 Judæorum millia, quæ pater captiva in Ægyptum abduxerat, libera dimisit, ac ab Eleazaro Pontifice petiit et obtinuit 72 Interpretes, qui Biblia ex Hebræo in Græcum idioma traducerent.

3. Ptolemæus Evergetes frater Philadelphii Seleucum Callenicum, ejusque filium Ceraunum prælio vicit. Regnavit annis 26.

4. Ptolemæus cognominatus Philopator, id est amans patris per antiphrasin, eo quod interfecisset patrem, matrem, fratrem, sororem et uxorem, insecutus illecebris Agathocleæ meretricis, regnavit annis 17.

5. Ptolemæus Epiphanes filius Ptolemæi Philopatoris, qui uxorem duxit Cleopatram filiam Antiochi Magni et sororem Antiochi Epiphani, a qua omnes deinde reginae Ægypti vocatæ sunt Cleopatæ, regnavit annis 23.

6. Ptolemæus Philometor, Ptolemæi Epiphani filius senior, regnavit annis 35. Hoc regnante, ejus avunculus Antiochus Epiphanes ingressus est Ægyptum, ut hanc ejus cum fratre juniore Ptolemæo Physcone dirimeret, sed revera ea mente, ut regnum occuparet. Unde Philometore opem Romanorum implorante, ab eis jussus fuit Antiochus Ægypto excedere; quare frendens ipse iram suam in Judæos evomuit, ut Iudæum lib. II, cap. iv, et lib. I, cap. xii. Rursum Philometor anno regni sui 18 concessit Onie, qui erat filius Onie sancti Pontificis, edificare templum Helio poli in Ægypto, simile Jerosolymitano, quod ab eo dictum est Onion, stetitque annis 233, eversum tandem una cum templo Jerosolymitano a Tito et Vespasiano. Ita Josephus, Eusebius et alii. Tandem Philometor, subdole volens Alexandrum generum suum privare regno Asia, illico mortuus interit anno Græcorum 167, I Machab. xi, 1 et 18.

CHRONOTAXIS MACHABEORUM, SIVE ASSAMONEORUM, QUI POPULO PRÆFUERE NON TANTUM UT PONTIFICES, SED ET UT PRINCIPES.

1. MATHATHIAS contra Antiochum Epiphaneum insurgens anno Epiphani nono, qui fuit annis Græcorum 145, Pontificatum et Principatum Israelis gessit paucis mensibus, I Machab. ii, 1.

2. Judas Machabæus, Mathathia mortuo, quasi filius primogenitus in Pontificatu et Principatu patri successit: patriam et verum Dei cultum fortissime et felicissime propugnavit; templum ejecto Antiochi idolo expurgavit, anno Græcorum 146:

7. Ptolemæus Physcon, sive Evergetes, Philometoris frater, post fratrem regnavit annis 29. Hic novo prodigio fuit frater, maritus, simul et gener Cleopatæ: nam ejus filiam in uxorem duxit. Porro cum Cleopatæ, Physcone marito victo, sola regnaret, Physcon tam suum, quam ejus filium in frusta concisum, et arca inclusum in nataliti matris die ipsi inter opulas apponi curavit, teste Justino lib. XXXVIII et XXXIX.

8. Ptolemæus Lathuri filius Ptolemæi Evergetis, ab aliis cognominatus Soter, regnavit annis 16.

9. Ptolemæus Alexander frater Lathuri cum matre, quæ Lathuram ejecerat, regnavit annis 10.

10. Ptolemæus Lathuri, ob sevitiâ matris regno restitutus, rursus regnavit aliis annis 8.

11. Ptolemæus dictus Auletes, eo quod choraulam exercisset, filius Lathuri, ait Sallianus. Hic genuit Cleopatram, quæ ultima fuit Ægypti regina. Idem cum filia Berenice universim regnavit annis 30.

12. Ptolemæus Dionysius, filius Auletis, qui puer, exiit Ægyptum per Cleopatram sororem annis 5.

13. Cleopatra, subverso fratre Ptolemæo Dionysio, sola regnavit annis 17. Hæc est celeberrima concubina M. Antonii triumviri, qui ab Augusto Casare in prælio victus occubuit: Cleopatra, ne in manus Augusti veniret, aspidum morsu seipsam interemit. Augustus mox totam Ægyptum sibi et Romanis subjugavit, tuncque cepit esse monarcha anno urbis conditæ 724, qui fuit Olympiadis 187 annus tertius.

Omnia hæc tradunt Eusebius, Justinus, S. Epiphanius, Beda, Sallianus, Tornilius et alii. Hæc magnam lucem afferunt utrique Machabæorum libro. Nam Antiochi et Demetrii reges Asiæ diu cum Ptolemæis regibus Ægypti de Judea, imo de imperio certant: nam inter utrosque media erat Judea, quæ proinde erat utrisque ponum discordiæ, ut de ea sibi arroganda utrique contenderent.

annos Græcorum 152, I Machab. ix, 3 et 18. Ergo Israelcm rexit et defendit annis 6.

3. Jonathas fratri Judeæ surrogate est a populo, approbante postea Alexandro Veles Antiochi Epiphani filio, I Machab. x, 5 et 20. Tandem per dolum interemptus fuit a Tryphone anno Græcorum 170, I Machab. xiii, 23 et 41, cum præfuisset annis 19.

4. Simon fratri Jonathæ in Ducatu et Pontificatu substitutus est, I *Machab.* xiii, 8 et 23. Per dolum interceptus est a Ptolemæo genero suo anno Græcorum 177, I *Machab.* cap. ult., vers. ult. cum gubernasset annis 7.

5. Joannes Hircanus Simonis filius profuit ut Dux et Pontifex annis 31. Hujus fit mentio, I *Machab.* cap. ult. vers. ult., atque in eo finitur sacra Machabæorum, omnisque veteris Testamenti historia, et S. Scriptura.

6. Aristobulus Joannis Hircani filius. Hic primus regis nomen et coronam assumpsit, quod ejus exemplo cæteri ejus posterii assumpserunt. Hic fratrem Antigonum occidit, atque eodem anno Dei vindicta vomens sanguinem interit. Regnavit annum 1.

7. Jannæus Aristobuli frater junior, qui, ut Græcis placeret, græcum nomen assumpsit, diciturque est Alexander. Hic duas reliquit filios, Hircanum et Aristobulum, qui inter se de regno usque ad Herodem contendiderunt, eique prædæ fuerunt. Regnavit annis 27.

8. Alexandra uxor Jannæi, eo mortuo regnum usurpans, regnavit annis 9.

9. Aristobulus junior Jannæi filius, Hircano fratre seniore excluso, Pontificatum et regnum invasit; sed a Pompeio captus, Romam missus fuit cum duobus filiis Antigono et Alexandro, cum regnasset annis 3. Tunc Pompeius Jerusalem ce-

pit, totamque Judæam Romanis subjecit, et vœtigalem effecit, Cicerone et Antonio consulibus.

10. Hircanus senior Jannæi filius Pontificatum restituit a Pompeio, eumque variis factatibus casibus tenet per annos 22.

11. Alexander Aristobuli filius, Roma elapsus, Judæam occupare conatus est; sed post triennium a Gabinio captus, a Pompeio capite mulctatus fuit; pater quoque ipse Aristobulus cum altero filio Antigono, Roma fugiens, ope Parthorum Judæam et Pontificatum occupavit tribus annis cum dimidio. Verum Julius Cæsar Hircano Pontificatum adjudicavit, uti jam antefecerat Pompeius, ac Antipatri Idumææ, Judææ et Hircani tutelam, quasi procuratori commisit: deinde M. Antonius Herodem et Phasellum filios Antipatri tetrarchas constituit. Denique Antigonum ultimum Machabæorum, petente Herode, capite truncatus fuit post annos 4.

In Antigono defecit omnis stirps Assamoneorum, æque ac eorum regnum et Pontificatus, cum utrumque tenuissent per annos 126, ut vult Josephus, vel potius per annos 130, ut vult Sallianus et alii. Tot enim fluxere ab anno nono Antiochi Epiphani usque ad annum primum Herodis, quo ipse cæso Antigono pleno jure regnum occupavit, atque in eo defecit sceptrum Judæ, ideoque venit Christus juxta oraculum Jacobi, *Genes.* cap. xlix, vers. 10. Hæc omnia patent ex Josepho, Eusebio, Salliano, Torniello, Pererio et aliis.

PONTIFICUM SERIES AB ALEXANDRO MAGNO USQUE AD CHRISTUM.

1. Jaddo. Hic occurrit Alexandro Magno, eumque Judæis infensum reconciliavit, teste Josepho, lib. XI et XIII, sub finem. Profuit juxta Eusebium annis 17.

Jaddi frater junior fuit Manasses, qui templum simile Jerosolymitano a Sanaballat socero suo fabricatum in monte Garizim adit, ejusque fuit Pontifex, de quo Judæis cum Samaritanis perpetua fuit lis et contentio usque ad Christum, ut patet *Joannis* capite iv. Vido Josephum, libro XI, cap. vii.

2. Onias primus, Jaddi filius, cui nonnulli dant annos 23.

3. Simon Oniæ filius, cognomento Justus, cujus elogia describit *Eccli.* l. 1.

4. Eleazarus Simonis frater, qui 72 Interpretes misit ad Ptolemæum Philadelphum, ut vetus Testamentum ex Hebræo in Græcum converterent.

5. Manasses filius Oniæ primi, frater Simonis, et patruus Eleazari.

6. Onias secundus Simonis Justi filius, cognomento Avarus.

7. Simon secundus Oniæ secundi filius.

8. Onias tertius, cognomento Sanctus, filius Simonis secundi, qui orans pro Heliodoro flagellato ab Angelis illi vitam impetravit, II *Machab.* cap. iii, et I *Machab.* xii, 7 et 8. Hujus Oniæ filius et ipse dicitur Onias, sub Ptolemæo Philometore

templum erexit Heliopoli in Ægypto, quod ab eo vocatum est Onion.

9. Jesus, sive Jason frater Oniæ Sancti, qui excluso fratre Pontificatum emit ab Antiocho Epiphane, II *Machab.* iv, 7, et v, 5.

10. Menelaus Onias, Simonis Benjaminitæ frater, Pontificatum emens ab eodem Epiphane deturbavit Jasonem, sicut ille deturbarat Oniam Sanctum; sed cum pecuniam Epiphani promissam prestare non posset, in ejus locum successit est Lysimachus ejus frater, II *Machab.* iv, 27. Mox, lapidato Lysimacho, Menelaus rursus novis pecuniis Pontificatum coemittit. Ibidem versu ult. Hic ergo fuere invasores et pseudo-Pontifices.

11. Mathathias Jude Machabæi pater: de quo et filius jam dixi. Quare breviter eos duntaxat recensendo, ut seriem Pontificum expleam.

12. Judas Machabæus.

13. Jonathas, frater Judæ.

14. Simon, frater Jonathæ.

15. Joannes Hircanus Simonis filius.

16. Aristobulus, filius Hircani.

17. Jannæus Alexander, frater Aristobuli.

18. Aristobulus, filius junior Jannæi.

19. Hircanus, senior filius Jannæi.

20. Antigonus, Aristobuli filius, in quo desit stirps Assamoneorum.

21. Ananias ab Herode Pontifex constitutus.

22. Aristobulus.

23. Ananias secundus.

24. Simon Phabetis.

25. Simon Boethi socer Herodis, sub cuius vitæ finem natus est Christus, novus novi Testamenti Pontifex secundum ordinem Melchisedech, *Heb.* vii. Ex dictis collige a morte Alexandri Magni us-

que ad annos Græcorum, sive usque ad initium Regni Seleuci in Asia fluxisse annos 12; inde usque ad Machabæos annos 143; denique a Machabæis usque ad Christi nativitatem annos 163. Mors ergo Alexandri Christi ortum antecessit annis 322. Vide Chronologie tabulam, quam preposui Pentateucho.

ORDO ET CONNEXIO LIBRORUM MACHABÆORUM.

Moses in Genesi descripsit originem *tribus* de Ecclesie Dei, deinde ejus propagatio usque ad reges Israelis Saullem et Davidem narratur in libro Josue et Judicum. Mox in libro Regum ejus progressus recensetur, quem habuit sub regibus, puta Saule, Davide, Salomone, etc., item quæ passa est a regibus Assyriorum et Chaldæorum, quorum prima fuit monarchia. Deinde in Esdra, Nehemia, Tobia, Judith, Esther commemorantur ea quæ eidem Ecclesie, puta Israeli et populo Dei tam prospera quam adversa contigerunt in secunda monarchia, quæ fuit Cyri et regum Persarum. Nunc in hisce libris Machabæorum narrantur ea quæ eidem acciderunt commoda et incommoda in tertia monarchia, quæ fuit Alexandri Magni et Græcorum, puta ab Antiochis regibus Asiæ et Syriæ, et Ptolemæis regibus Ægypti: inter utrosque enim media fluctuavit semper Judæa, nunc his, nunc illis, vel amica, vel inimica.

Porro quatuor reperiuntur libri Machabæorum, quorum hic est ordo historicus et chronologicus. Primo loco ordine temporum et rerum gestarum collocandus est liber tertius Machabæorum, quia recenset ea quæ Israeli et populo Dei contigerunt sub Ptolemæo Philopatore rege Ægypti et Antiocho magno rege Asiæ. Secundo loco ponendus est is qui nunc in Bibliis ponitur secundus, quia complectitur gesta et bella Judæ Machabæi cum Antiocho Epiphane, qui fuit filius Antiochi Magni. Tertium locum possit is qui in Bibliis est primus Machabæorum, quia ad acta Judæ addit gesta Jonathæ et Simonis, fratrum et successorum Judæ. Quartum locum vindicat liber quartus, quia conscribit facta Joannis Hircani, qui fuit filius Simonis fratris Judæ. Sed inter hos quatuor soli duo medi sunt canonici; cæteri vero duo, scilicet

primus et ultimus, sunt *ἀποκρυφαί*, id est occultæ et incerte auctoritatis, non tamen falsi, aut damnati; quales pariter sunt liber tertius et quartus Esdræ.

Rursum liber primus Machabæorum qui in Bibliis exstat, quasi Canonice, nullum differt a secundo, et ab alio auctore conscriptus est: nam redolet phrasin Hebræam, secundus vero Græcam. Rursum primus sua consignat per annos Græcorum, numerando eos juxta computum Alexandrinum; secundus vero juxta computum Chaldæicum; qui ab Alexandrino distat integro anno cum medio, ut suo loco ostendat (1). Denique liber secundus narrat acta Judæ alio modo, quam narrata sint lib. primo, nec unquam libri primi neminit. Denique primus actus Judæ addit actum Jonathæ et Simonis, quæ omittit secundus.

(1) Hic annotare sufficiat hujus discrepantiæ rationem. Æra regni Græcorum non statim a morte Alexandri incipit, sed anno post undecimo, cum Seleucus Nicator, Susiana et Mediana devictis, regnare cepisset dicitur est, unde hæc æra Seleucidarum est appellata. Hujus initium epocha ab illo anno deducere solemne est, qui ante aram christianam putatur 312, et est in periodo Juliana 4422, quo 117 Olympias iudit. Verum triplicem hanc pro triplici diverso initio facit Scaliger, *Can. Isagog.* lib. III, hique jam apud doctos receptum est. Prima Judæica dicitur, quam Josephus et Auctor libri I *Machab.* sequuntur. Uterque a annis Græcorum vocat, Josephus semel a annis Assyriorum *Antiquit.* lib. XIII. Hæc autem a Nisan (qui nostro mensi Martio congruit), seu vero mense incipit. Secunda Antiochena seu Alexandrea vocatur, quæ ab autumno subsequente et mense Tisri (qui nostro septembri correspondet); Collector II lib. *Machab.* hæc æra usus est, ita ut anni prioris libri, sex mensium intervallo posterioris antevartent initia. Tertia quoque additur, quæ Chaldæorum est, quæque a vere sequente incipit. Ita fit ut ad minus anno integro hæc æra sit Judæica posterior, Antiochena vero intervallo tantum semestri. (Ex *Bib.* Vitæ.)

CAPUT PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Alexander Magnus moriturus sua regna inter Principes partitur. Ea horum uno, scilicet, Seleuco prognatus est Antiochus Epiphones, qui Judæam vastavit, templum diripuit, in eoque Jovis idolum collocavit, plurimos occidit Judæos, ceteros ad idololatriam compulsi, ac resistentes per varia tormenta martyrio affecti.

1. Et factum est, postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Græcia, egressus de terra Cethim, Darium regem Persarum et Medorum; 2. constituit prælia multa, et obtinuit omnium munitiones, et interfecit reges terræ; 3. et pertransiit usque ad fines terræ; et accepit spolia multitudinis Gentium; et siluit terra in conspectu ejus. 4. Et congregavit virtutem, et exercitum fortem nimis; et exaltatum est, et elevatum cor ejus, 5. et obtinuit regiones Gentium, et tyrannos; et facti sunt illi in tributum. 6. Et post hæc decidit in lectum; et cognovit quia moreretur. 7. Et vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti a juventute; et divisit illis regnum suum, cum adhuc viveret. 8. Et regnavit Alexander annis duodecim, et mortuus est. 9. Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unusquisque in loco suo; 10. et imposuerunt omnes sibi diademata post mortem ejus, et filii eorum post eos annis multis, et multiplicata sunt mala in terra. 11. Et exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses, et regnavit in anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum. 12. In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, et suaserunt multis, dicentes: Eamus, et disponamus testamentum cum Gentibus, quæ circa nos sunt; quia ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala. 13. Et bonus visus est sermo in oculis eorum. 14. Et destinaverunt aliqui de populo, et abierunt ad regem; et dedit illis potestatem ut facerent justitiam Gentium. 15. Et edificaverunt gymnasium in Jerosolymis secundum leges Nationum; 16. et fecerunt sibi præputia, et recesserunt a testamento sancto, et juncti sunt Nationibus, et venudati sunt ut facerent malum. 17. Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, et cepit regnare in terra Ægypti, ut regnaret super duo regna. 18. Et intravit in Ægyptum in multitudine gravi, in curribus, et elephantis, et equis, et copiosa navium multitudine: 19. et constituit bellum adversus Ptolemaum regem Ægypti, et veritus est Ptolemaus a facie ejus, et fugit, et ceciderunt vulnerati multi. 20. Et comprehendit civitates munitas in terra Ægypti, et accepit spolia terræ Ægypti. 21. Et convertit Antiochus, postquam percussit Ægyptum in centesimo et quadragesimo tertio anno; et ascendit ad Israel, 22. et ascendit Jerosolymam in multitudine gravi. 23. Et intravit in sanctificationem cum superbia, et accepit altare aureum, et candelabrum luminis, et universa vasa ejus, et mensam propositionis, et libatoria, et phialas et mortariola aurea, et velum, et coronas, et ornamentum aureum, quod in facie templi erat; et comminuit omnia. 24. Et accepit argentum, et aurum, et vasa concupiscibilia; et accepit thesauros occultos, quos invenit; et sublati omnibus abivit in terram suam. 25. Et fecit cædem hominum, et locutus est in superbia magna. 26. Et factus est planctus magnus in Israel, et in omni loco eorum; 27. et ingemuerunt principes et seniores: virgines et juvenes infirmati sunt, et speciositas mulierum immutata est. 28. Omnis maritus sumpsit lamentum; et quæ sedebant in thoro maritali, lugebant; 29. et commota est terra super habitantes in ea, et universa domus Jacob induit confusionem. 30. Et post duos annos dierum, misit Rex principem tributorum in civitates Juda, et venit Jerusalem cum turba magna. 31. Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo, et credi-

derunt ei. 32. Et irruit super civitatem repente, et percussit eam plaga magna, et perdidit populum multum ex Israel. 33. Et accepit spolia civitatis: et succendit eam igni, et destruxit domos ejus, et muros ejus in circuitu; 34. et captivas duxerunt mulieres; et natos, et pecora possederunt. 35. Et edificaverunt civitatem David muro magno et firmo, et turribus firmis, et facta est illis in arcem; 36. et posuerunt illic gentem peccatricem, viros iniquos, et convaluerunt in ea, et posuerunt arma, et escas, et congregaverunt spolia Jerusalem; 37. et reposuerunt illic; et facti sunt in laqueum magnum. 38. Et factum est hoc ad insidias sanctificationi, et in diabolum malum in Israel; 39. et effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis, et contaminaverunt sanctificationem. 40. Et fugerunt habitatores Jerusalem propter eos, et facta est habitatio exterorum, et facta est externa semini suo, et nati ejus reliquerunt eam. 41. Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo, dies festi ejus conversi sunt in luctum, sabbata ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum. 42. Secundum gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus; et sublimitas ejus conversa est in luctum. 43. Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus unus, et relinqueret unusquisque legem suam. 44. Et consenserunt omnes Gentes secundum verbum regis Antiochi; 45. et multi ex Israel consenserunt servituti ejus, et sacrificaverunt idolis, et coinquinaverunt sabbatum. 46. Et misit Rex libros per manus nuntiorum in Jerusalem, et in omnes civitates Juda, ut sequerentur leges Gentium terræ; 47. et prohiberent holocausta, et sacrificia, et placationes fieri in templo Dei; 48. et prohiberent celebrari sabbatum, et dies solemnes; 49. et jussit coinquinari sancta, et sanctum populum Israel. 50. Et jussit edificari aras, et templa, et immolari carnes suillas, et pecora communia; 51. et relinquere filios suos incircumcisos, et coinquinari animas eorum in omnibus immundis, et abominacionibus, ita ut obliviscerentur legem, et immutarent omnes justificationes Dei. 52. Et qui- cumque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur. 53. Secundum omnia verba hæc scripsit omni regno suo; et preposuit principes populo, qui hæc fieri cogèrent. 54. Et jusserunt civitatibus Juda sacrificare. 55. Et congregati sunt multi de populo, ad eam qui dereliquerant legem Domini, et fecerunt mala super terram; 56. et effugaverunt populum Israel in abditi, et in absconditis fugitivorum locis. 57. Die quinta decima mensis Casleu, quinto et quadragesimo et centesimo anno, edificavit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, et per universas civitates Juda in circuitu edificaverunt aras; 58. et ante januas domorum, et in plateis incendebant thura, et sacrificabant; 59. et libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos; 60. et apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini, et quicumque observabat legem Domini, secundum edictum regis, trucidabant eum. 61. In virtute sua faciebant hæc populo Israel, qui inveniebatur in omni mense et mense in civitatibus. 62. Et quinta et vigesima die mensis sacrificabant super aram, quæ erat contra altare. 63. Et mulieres, quæ circumcidebant filios suos, trucidabantur secundum jussum regis Antiochi, 64. et suspendebant pueros a cervicibus per universas domos eorum; et eos, qui circumciderant illos, trucidabant. 65. Et multi de populo Israel deficiunt apud se, ut non manducarent immunda; et elegerunt magis mori, quam cibis coinquinari immundis; 66. et noluerunt infringere legem Dei sanctam, et trucidati sunt; 67. et facta est ira magna super populum valde.

1. ET FACTUM EST, POSTQUAM PERCUSSIT ALEXAN-
DER (MAGNUS) PHILIPPI (FILII) MACEDO, QUI PRIMUM
2) (Græce *Ἰππάρχου*, id est prius) REGNAVIT IN

Græcia, (scilicet, tota, ait Serarius): EGRESSUS DE
TERRA CETHIM, — id est de regionibus Judææ trans-
marinis (has enim Judæi vocant Cethim) uti sunt

Græcia, (scilicet, tota, ait Serarius): EGRESSUS DE
TERRA CETHIM, — id est de regionibus Judææ trans-
marinis (has enim Judæi vocant Cethim) uti sunt
Alexandrum fuisse primum qui regnum funderent no-
mine Græcorum; sed scientia numismatica plenam et
clariorem solutionem invenit. Enimvero Erasmus Fron-
tichius in celeberrimis *Annalibus compendiaris regum et*

Macedonia, Græcia, Cyprus, etc. sic hodie eos, qui trans Alpes habitant Itali vocant transmontanos. Rursum nonnulli per « Cethim accipiunt proprie Macedoniam (quæ hodie Albania dicitur), tum quia Philippus et Perse vocantur reges Cethorum, id est Macedonum, I Mach. viii, 5; tum quia Suidas verbo *Latini* et *xivæ*; assertit Macedoniam per prothesin dictam a Cethim, nempe *πατρις*; et *Αττιε* *πατρις*; sic et S. Hieronymus, lib. V in *Isaiam* cap. xxiii et in cap. xxvii *Ezech.* et *xi Daniel.* per Cethim accipit insulas Macedonia; et S. Epiphanius, *heresi* 30, ait Alexandrum dici egressum ex Cethim, id est ex Macedonia, quia in ea erat genus Cypriorum, ac Rhodiorum, quibus proprie competit hoc nomen: Cethim enim, teste Josepho, lib. I *Ant.* cap. vii, proprie dicta est Cypus, et inde quævis alia insula. Insulas autem vocant Hebræi omnes transmarinas regiones, uti sunt Italia, Græcia, Macedonia. Favet quod Livius, lib. V, *Decade* ii, nominet in Macedonia Cithium, quo totus exercitus Persei convenerat. Favet quoque vocis Macedoniae affinitas cum Cethim. Quare Dionysius de situ orbis et Hesychius in *Lexico* Macedoniam vocant *Macetam*, et Macedones *Macetas*. Unde Anonius, in *clavis urb. Epigr.* ii, « Macetumque attollere nomen. » Quin et Thucydides, lib. II, cap. ii, ait Cyprios in Macedonia transmigrasse, ut eis suum nomen Cethim indere poterint. Sic et Theodorus Annius, Pintus, Ferrius in *Isaiæ* ii, per Cethim accipiunt Macedoniam.

DARIUM REGEM PERSARUM — ultimum, cognomento Codomannum. Hunc percussit et occidit Alexander Magnus anno sexto regni sui, tumque monarchiam a Dario et Persis ad se et ad Græcos transtulit, factusque monarchæ regnavit alios sex annos: mortuus est enim anno regni sui duodecimo. Porro Darius prius vocatus est Codamus, et cauponam exercevit Susis, ait Dionysius, Chrysostomus, *orat.* 5; inde creatus est prefectus Armeniae, ac tandem rex: quare non erat ex stirpe regia, sed ita simulavit assumendo nomen regale Darii, ideoque eum Alexander invasit, et regno sibi non debito privavit.

3. ET PERTRANSIT USQUE AD FINES TERRE. — omnia sibi armis subjungens usque ad Gangem et Oceanum Indicum, ait Josephus, Livius et Justinus. ET SILUIT TERRA IN CONSPPECTU EJUS — præ terrore fortitudinis et victoriarum ejus continuarum, ut nemo ei audeat resistere, nec contra eum hiscere, sicut mures silent in conspectu felis, et canes coram leone.

verum Syria (secunda edit. Viennæ, 1734), ubi totam historiam biblicam cum numismatibus que supersunt, confert; omnia facta, omnes epochas S. Scripturæ cum numismatibus concordare manifeste probavit, et speciatim Alexandrum fuisse primum qui in numismatibus descriptus fuerit rex, *βασιλεύς*. Vide opus Cardinalis Wiseman, *Relationes inter scientias et religionem revelatam, orat.* 9.

4. ET CONGREGAVIT VIRITUM ET EXERCITUM. — id est exercitum non tam multitudine, quam virtute militum metendum. Alexandri enim milites erant veterani, laboribus et proeliis assueti, continuis victoriis animosi, ut omnia pervaderent et subjicerent. Est hendiadis. Unde Græco est: *congregavit virtutem*, id est exercitum fortem.

ET ELEVATUM EST COR EJUS, — adeo ut divinitatem affectaret, et ab ipso Jove satum se esse contenderet. Quam opinionem vanam ex ingentibus victoriis, et adulantium blandimentis, et rebus vastis supra fidem prosperis inbibebat, ut Olympiadem teste Agellio, lib. XIII, cap. iv, Junonis pellicem faceret. Ad Græcos scripsit stolidus, et ut ipsum Deum faceret jussit, ut ait *Eliauus*, lib. II *variorum historiae*, cap. xix; sed a Lacedæmonis derisus, vecordia et stuporis incusatur, ut idem *Eliauus* est auctor, lib. V, cap. ii. Adulatus est et sacerdos Hammonis pro *πατρις*, id est *puer*, *filii*, vocans eum *πατρις*, id est *filii Jovis*.

6. POST HÆC, (anno regni sui 12, monarchiam vero sexto, ætatis 33), DECIDIT IN LECTUM, — vel ex nimio potu, uti narrat Plutarchus in ejus vita, et Seneca, *epist.* 83, vel ex veneno, uti censet Curtius.

7. ET VOCAVIT PUEROS, id est duces, principes silvæ infimos, uti fuerit Ptolemaeus Lagi filius, Seleucus, Antigonus, Arideus, Perdicaas, Cassander et alii; ET DIVISIT ILLIS REGNUM SUUM. — Idem assertit Josephus Gorionides, lib. III, ac S. Cyrillus Jerosolymitanus, *Catechesi* 4 de S. Scriptura, et alii. Favet quod scribit *Cælius*, lib. X, cap. x: « Credidere, inquit, quidam testamento Alexandri distributas esse provincias; » idque a variis auctoribus traditum assertit, licet ipse contrarium sentiat. Porro Auctori nostro, cui quasi scriptori hagiographo Patres Græci et Latini, imo tota Ecclesia fidem sacram tribuit, magis credendum est, quam Diodoro, Justino, Curtio et Orosio asserentibus, Perdicaam post mortem Alexandri provincias inter Principes distribuisse: quod tamen fieri quoque potuit, nimirum ut Alexander Perdicaæ dato annulo, quasi secreti sui conscio mandavit, ut imperium suum in duodecim Principes divideret. Id enim fecit Perdicaas, utique id non facturus, sed sibi plurima retenturus, nisi id ei Alexander mandasset. Rursum S. Thomas, Glossa, Dionysius, Josephus, Stephanus sic exponunt: « Divisit illi regnum, » id est dividendum reliquit, exposuit et obtulit, q. d. Alexander moriens nullum certum hæredem designavit, sed voluit ut principes inter se illud ex æquo dividerent. Audi nunc Justinum, lib. XII: « Cum deficere eum amici viderent, querunt quem imperii faciat hæredem. Respondit, dignissimum. Tanta illi magnitudo animi fuit, ut cum Hercule filium suum, cum fratrem Arideum, et cum Roxanem uxorem pregnantem relinqueret, oblitus necessitudinem, dignissimum nuncuparet hæredem. Sexto die, præclusa voce, exemplum digito annulum Perdicaæ tradidit. Quæ

res gliscentem amicorum dissensionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus hæres, indicio tamen electus esse videbatur. »

Porro inter hos duodecim Alexandri hæredes et successores primarii fere quatuor, nimirum Ptolemaeus, qui Ægyptum; Antigonus, qui Asiam; Arideus, qui Macedonia; Seleucus, qui Syriam, Babyloniam et Persiam, ac victo Antigono Asiam occupavit.

8. ET MORTUUS EST — Babylone, ex veneno dolo Antipatri ei dato, ait Beda et Q. Curtius; vel ut alii ex crapula, vel ex utroque: plura de gestis Alexandri dixi *Daniel.* cap. viii. Vide hic vanitatem regum et regnorum mundi. En tibi Alexander, qui mundum subjugarat et novos mundos, quos subjugarat, querebat, sex tantum annis imperio suo gavisus est, ac sexto anno mortuus exiguo tumulo conditus, sepultusque jacet. Vere juvenalis, *Satyra* x:

Unus Pelleo juveni (*Alexandro*) non sufficit orbis,
Æstat infelix angusto fonte manni, etc.
Sarcophago contritus erit: mors sola fœdatur
Quantula sunt hominum corpuscula.

Ille Apelles pinxit Alexandrum, quasi fulmen manu tenentem, eo quod instar fulminis omnia pervaserit, sed et illico disparuerit, ut fulmen. Narrat Petrus Alphonsus plures philosophos (forte Gymnosophistas, qui olim questiones ab Alexandri propositas resolverant) audita morte Alexandri ad funus accurrisse. Atque unus, inquit, dicebat: « Heri totius terræ spatiositas Alexandro non sufficit; nunc frum quatuorve unarum spatium illi ipsi sufficit. » Aiebat alius: « Heri potuit Alexander a morte multos liberare; hodie seipsum non potest. » Alius, cum aureum ejus loculum videret: « Heri Alexander ex auro fecit thesaurum, hodie aurum ex ipso fecit thesaurum. »

« Heri Alexander terram oppressit, hodie a terra opprimitur. » Denique mater Alexandri Olympias ingemuit: « O fili, inquit, qui cæli particeps esse studebas, ne sis quidem potiri vales, quæ mortalium omnium communia sunt, terra et sepultura. » Mansit enim cadaver insepultum Alexandri ad triginta dies ob principum dissidia. Ille nunc, filii Ade, terræ, ut talpe inhiat, agros agris, urbes urbibus, regna regnis accumulate, cras moriturus.

O curas hominum! O quantum est in rebus inane!

Pulcher fuit Alexander, nunc est putre cadaver: fuit Cyrus, nunc est Irus: fuit remex calicum, nunc est esca vermium; fuit terror gentium, nunc est præda dæmonum: fuit inclytus rex glorie, nunc est follis et fomentum gehennæ, critique semper in omnem æternitatem. Hoc speculum intueri, o lector, tibi que dico: « Hodie Alexander, cras mihi. »

11. ET EXIIT EX EIS RADIX PROCATRIX ANTIQCHUS

ILLUSTRIS, — q. d. Ex eum ducem Alexandri, et post ejus mortem regum, prognatus est Antiochus Epiphaneus, puta ex Seleuco, qui victo Antigono sibi diadema Asiæ imposuit, anno 12 post mortem Alexandri; a Seleuco enim sexta generatione descendit Epiphaneus, id est illustris. Verius ab aliis dictus *Epimanes*, id est insanus; tum, quia multa stulta et insana facitavit, que ex Leonico recensui, *Daniel.* xi, 21; tum quia, quasi furis infernalis actus insanum, et crudelissime sævit in Judæos. Aliam causam dat Polybius, quod Magis per magiam fuerit intoxicatus, et in mentis delirium vesaniamque actus.

Epiphaneus vocatur « radix peccatrix, » quia sicut ex radice germinant poma et fructus, sic ex Epiphane germinarunt omnia peccata, superbie, avaritie, libidinis, crudelitatis, impietatis, sacrilegiorum, etc., que toto hoc capite et seq. audimus. Hinc ipse fuit expressus typus et precursor Antichristi, qui II *Thessal.* ii, a Paulo vocatur « homo peccati, » quia erit impiissimus et seolestissimus.

FILIUS ANTIQCHI REGIS (cognomento Magni), QUI FERBAT ROMÆ ORBES. — Antiochus enim Magnus cum Annibale victus a Scipione Asiatico fratre Scipionis Africani, eo quod Annibalibus consilia neglexisset) Scipioni et Romanis obsidem pacis at fœderis dedit filium suum juniorem Antiochum Epiphaneum. Sed Epiphaneus, mortuo patre et fratre seniore Seleuco Philopatore per eum ab Heliodoro interfecto, clam Roma elapsus in Syriam, ibi regnare cepit anno 137 REGNI GRÆCORUM, id est post mortem Alexandri Magni anno 145. Nam anni Græcorum incipiunt a Seleuco, qui 12 anno a morte Alexandri regem Asiæ se fecit, regnumque ad posterum propagavit, ut dixi in Proemio, *Quest.* III.

12. IN DIEBUS ILLIS EXIERUNT EX ISRAEL FILII INIQUI, — quorum dux fuit Jesus Onias Pontificis frater, qui gentilizans et græcizans Jasonem se vocavit, et Pontificatum, fratre Onia ejecto, invasit, de quo, lib. II, cap. iv, vers. 7. Item Menelaus, Simon et similes, de quibus, lib. II, cap. v. Hi videntes iniquitatem æque ac potentiam Antiochi Epiphaniis Syriæ et Judææ dominantis, ejus impietati se conformarunt, ut ad eo opes et honores consequerentur, ac ceteris Judæis proficerentur, fierentque Pontifices et gubernatores, imo Domini Judæorum, nimirum:

Regis ad exemplum totos componitur orbis.

Sicut ergo pius rex David Judæos fecit pios, sic impius Epiphaneus eos fecit impios.

14. DEDIT (Epiphaneus) ILLIS POTESTATEM, UT FACERENT JUSTITIAM GENTIUM, — ut scilicet Gentilium ritus et mores, ac præsertim falsam religionem et idololatriam, liberamque libidinem sequerentur, et in Judeam inderent; unde sequitur:

15. ET EDIFICAVERUNT GYMNASIUM IN JEROSOLYMS SECUNDUM LEGES NATIONUM. — in quo scilicet ado-

lescentes discerent non tantum Gentilium fabulas et litteras, ut censent S. Thomas et Lyranus, item Digladiari, sagitare, certare cursu, saltu, disco, ac luctari in palestra, etc., sed etiam docerentur ontatem luxuriam, etiam contra naturam pedestriam et sodomiticam, unde gymnasiis hisce adduntur ephebie sive lupanaria, lib. II, cap. IV, vers. 12. Et fallax erexere impii reges olim in Juda, quæ effeminatorum vocantur, quibus præerat quasi sacerdotissa et principissa mater Asæ regis Juda, III Reg. IV, 12; sed Asa alique pii reges ea sustulerunt, restituit vero Herodes, teste Josepho, libro XIV, cap. IX et libro XV, cap. XI. Disce hinc quod sicut veræ religionis comes est puritas ac castitas; sic falsæ, ac hæresis comes est impuritas et libido: certe virgines tam virorum, quam feminarum ægina, quæ votam Deo castitatem religiose per omem vitam servant, non nisi in orthodoxa fide peritas.

46. ET PECECUNT SIBI PRÆPUTIA. — id est præputia sibi in circumcissione resecta certis instrumentis et medicamentis atraxerunt, et recrescere fecerunt, ut circumcissionem et Judaismum hoc facto evitarent, et Gentilissimum profiterentur; hujus enim rei symbolum erat præputii reductio. Vide dicta I Corinth. VII, 18, ad illa: « Non adducat præputium.

47. ET PARATUM EST REGNUM (Asiæ et Syriæ) IN CONSPICUO ANTIUCHI (Epiphani); — Seleucus enim Philopator senior frater Epiphani dolo Heliodori fuit occisus; quare Epiphanes, adjuvantibus Eumene et Attalo vicinis regibus, facile patris regnum solus occupavit. Nec hoc contentus: COEPIT REGNARE IN TERRA ÆGYPTI. — nam ut sequitur:

18. ET INTRAVIT IN ÆGYPTUM IN MULTITUDINE GRAVI. — id est copiosa, puta numero magnoque exercitu. Est enallage; ponitur enim quantitas continua, pro discreta, puta gravis, sive magna pro multa. Sic « musca gravissima » vocatur plurima, *Eccl. VIII, 24*. Vide ibi dicta. Porro Antiochus Epiphanes his intravit in Ægyptum, simulans se velle adjuvare Ptolemæum Philometorem suum ex Cleopatra sorore nepotem et puerum, sed revera ea mente, ut excluso nepote ipse regnum Ægypti suo regno Asiæ adjoiceret. *Præf. ad*, intravit anno secundo regni sui, de quo agitur II Machab. IV, 21. *Secundo*, anno sexto regni sui, qui fuit Greecorum 142, de quo hic agitur; nam anno sequenti 143 ex Ægypto ascendit in Israel, ut dicitur vers. 21.

23. ET INGRESSUS EST SANCTIFICATIONEM. — id est sanctuarium, puta templum Judæis sanctissimum, indeque sacrilege abstulit ALTARE AUREUM, id est altare thymiamatis; ET MENSAM AUREAM, in qua 12 tribus Deo offerrebant 12 panes PROPOSITIONIS, ET LIBATORIA. — id est cyathos, crateres, allaque vasa, quibus vinum, oleum, sanguis victimarum Deo libabatur, id est ad cornu altaris effundebatur.

28. ET FECIT EADEM HOMINEM, nimirum, — ut dicitur II Mach. V, 42: « Fiebant cædes juvenum, ac

seniorum et mulierum, et natorum externis virginumque et parvulorum neces. Erant autem toto triduo 80 millia interfecti, 40 millia viri, non minus autem venundati. » Causa fuit, quæ I Romani jusserint Antiochum Epiphane ex Ægypto excedere, ac Ptolemæo Philometori regi amico illam liberam relinquere; Publius enim Popilius Lenas Legatus Romanus qui Romæ Antiocho Epiphani familiaris fuerat, navibus appulsi Alexandriam, Antiochum virga circumscriptus circulo in arena illi dixit: « Senatus populusque Romanus præcipiunt ut Ægypto recedas, nec pugnes in Ptolemæos, et isto in loco respondeas quid consilii geras: an pacem, an bellum cupias. » Quibus ille perterritus ait: « Si hoc placet Romanis, recedendum est. » Itaque statim movit exercitum. Ita Josephus, lib. XII *Antiq.* cap. VI. Livius, lib. V, *decad. 5*. Appianus in *Syriaco*, Justinus et alii. Quare tunc frendens Antiochus castra movit in vicinis Judæos, in eosque suam indignationem et furorem effudit.

ET LOCUTES EST IN SUPERBIA MAGNA. — jactans se, quasi esset Deus quidam terrestris, cui omnes obedire deberent, et cui nemo resistere posset, uti faciet ejus antitypus Antichristus. Vide dicta Daniel. II, 36.

27. ET SPECIOSITAS MULIERUM IMMUTATA EST. — tum quia ipse depositis vestibus speciosis in communi luctu lugubres, id est nigras et squalidas induerunt; tum quia timor, moror et angor faciebant eas pallidas et luridas. Sic in Chaldeo clade ait Jeremias *Thren. I, De virginibus*: « Egressus est a filia Sion omnis decor ejus; » *De adolescentibus*, cap. IV, 2: « Filii Sion indyti, et amici auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea; » et vers. 7 *De Nazareis*: « Candidiores Nazareæ nive, nitidiores lacte, rubicundiores chore antiquo, sapphiro pulchriores; denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis. »

29. ET COMNOTA EST TERRA, Judæa percussa et concussa fuit ingenti terrore, merore et angore, SUPER HABITANTES IN EA. — scilicet propter incolas Judæos ab Antiocho occisos, captos et venditos.

30. ET POST DEOS ANNOS DIERUM, id est, post duos integros annos omnibus suis diebus plane expletos, ita ut insuper aliquot dies excurrerent, Antiochus Epiphanes MISIT PRINCIPEM TRIBUTORUM. — quem ipse colligendis tributis præfecerat, nomine Apollonium ad Judæos non tantum spoliosandos, sed et jugulandos, ut dicitur II Machab. V, 24, qui præterea.

33. SECUNDIT EAM (Jerosolimam jam a se spoliatam) IGNI, ET DETRAHIT DOMOS ET MURUS EJUS IN CIRCUITU. — ne Antiocho rebellare posset.

35. ET EDIFICAVERTUR CIVITATEM DAVID. — scilicet arcem Sion, quæ toti urbi subjacenti quasi rupes, vel turris dominabatur, muro magno (alto) ET FIRMO.

36. ET POSUERUNT ILLIC GENTEM PECCATRICES. —

« Post milites rapaces, homicidas et secleratos, qui Judæos deriperent, vincirent, mactarent.

37. ET FACTUM EST HOC AD INSIDIAS SANCTIFICATIONI. — id est sanctuario, sive templo, ut scilicet insidiarentur Judæis euntibus ad templum sacrificii, vel orationis causa, ac erumpentes ex arce in eos irruerent, eosque spoliarent, caperent, vulnerarent. Volebat enim Antiochus abolere Dei veri cultum, ac Judæos compellere ad adorandum sua idola, ideoque imaginem Jovis Olympii collocarat in templo.

ET IN DIABOLUM MALUM IN ISRAEL. — tum quia milites hi erant diaboli, id est calumniatores; calumniabantur enim euntes ad templum, quasi illud contra Antiochum munire vellet; tum quia ipsi quasi demones eos expilabant, verberabant, laniabant, adeo ut ipsam templum casorum sanguine impleverent et polluerent; tum denique quia eos a cultu Dei ad cultum Jovis, id est diaboli compellebant, simulque ad scortandum in lupanariis templo adjectis invitabant; quod erat opus plane diabolicum.

43. ET SCRIPSIT REX ANTIUCHUS decretum, quo præcipiebat UT OMNIS POPULUS ESSET UNUS, id est uniformis in fide et religione, ut scilicet omnes sibi subditi unirentur sibi in eadem superstitione et idololatria, sicut uniebantur in eodem regno, ideoque UT RELINQUERET UNUSQUISQUE LEGEM SUAM. — nimirum ut Judæi relinquerent legem et cultum Dei sui datam per Moysen, et capesserent legem et cultum Antiochi.

Expedit ut in uno regno una sit religio, sed vera et orthodoxa. Nam si falsa sit, expedit esse plures, ut vera ex falsarum varietate emicet et agnoscat, uti aiebat Cardinalis Hosius.

45. ET MULTI EX ISRAEL CONSENSERUNT SERVITUTI EUS. — Græce τὴ λατρία, id est latræ, sive sacræ ejus servituti, cultui et adorationi, ut scilicet non alium Deum colerent latræ, nec alteri Deo servirent, quam Deo Antiochi regis sui, puta Jovi Olympio, ipsique Antiocho. Ipse enim una cum Jove volebat coli ut Deus.

46. ET MISIT REX LIBROS. — id est litteras et epistolâs. Has enim significat Hebræum *sepher*, id est liber.

49. ET MISIT decreta, quibus jussit COINQUINARI sancta, id est violari et profanari sanctum templum, sanctaque ejus sacrificia, ritus, sabbata, festa, etc. ET SANGUINEM POPULUM ISRAEL. — ut abjecta sancta fide et lege Dei pollueret se sacrilegis victimis et superstitionibus gentium, et idolorum; unde explicans subdit:

50. IMMOLARI CARNES SUILLAS, id est sues et porcos lege Mosi immundos, ideoque comedi et immolari vitulos; ET PECORA COMMUNIA, id est immunda; quæ enim immunda sunt, gentibus erant communia; quæ vero munda, Judæis peculiariter et propria *Levit. II*. Hinc Deus volens S. Petrum convertere Cornelium et gentes immundas ad Christum, per visum jussit ei immunda animalia

comedere, dicens: « Quod Deus purificavit, in commune, id est immundum, ne dixeris. » *Act. X, 15*.

51. ET IMMUTARENT OMNES JUSTIFICATIONES DEI, id est violarent omnes Dei sanctiones et leges enim vocantur justificationes et justificationes, quæ præscribunt id quod æquum et justum est.

55. ET CONGREGATI SUNT MULTI DE POPELO AD EOS V QUI DERELIQUERUNT LEGEM DOMINI. — ad apostatas cum eis apostatando a lege Dei, puta ad Josonem, Alcimum, Menelaum, cæterosque Apostasias diceas.

56. ET EFFUGAVERTUR DE POPELO ISRAEL. — eos qui apostatate nolebant; sed in vera Dei lege, cultuque constanter perseverabant, ut cogenter fugere ad antra et speluncas, ibique se abderent.

57. DIE QUINTA DECIMA MENSIS CASLEU (qui nostro novembri respondet) EDIFICAVIT (et collocavit) SUPER ALTARE DEI in templo Jerosolymitano, ABOMINANDUM IDOLUM DESOLATIONIS — Jovis Olympii, quod futurum erat causa omnis calamitatis et desolationis, uti prædixerat Daniel cap. II, 11.

61. IN VIRTUTE SUA (Græce ἐν ἰσχύϊ, id est vi et robore suo, hoc est violenter) FACIEBAT satellites Antiochi REC POPULO ISRAEL, QUI INVENIANTUR IN OMNI MENSE ET MENSE, id est quolibet mense, in CIVITATIBUS. — per mensem intellige Noemeniam, sive primum diem mensis, qui Judæis erat solemnis et quasi sacer; unde tunc ex pagis et villis confluebant in urbem andertem Dei legem, sicut accola Romæ eodem die confluebant Romam, indeque Calendæ sunt dicte, ut ostendit *Levit. XXVIII, 41*. Sensus est, q. d. Milites Antiochi observabant eos qui Noemeniam ex lege Moysi observabant, eosque male muliebant, imo mactabant. Atque ut Noemeniam, id est solemnitatem primæ diei mensis abolerent, ipsi.

62. QUINTA ET VIGESIMA DIE MENSIS SACRIFICABANT SUPER ARAM, a se Jovi Olympio erectam, QUÆ ERAT CONTRA ALTARE — holocaustorum, Deo dicatum in templo Jerosolymitano. In hac ergo ara non tantum Jovi, sed et ipsi Antiocho, quasi Deo sacrificabant. Ipse enim voluit coli ut Deus, ut prædixit Daniel cap. XI, 36; ideoque typos fuit Antichristi. Nolebant idololatras sacrificare in altari Dei, ne viderentur Deo Hebræorum sacrificare; et ut illud quasi profanum populo facerent abominabile, unde et in eodem collocarunt statuum Jovis Olympii, coram qua in ara vicina ab eisdem Jovi erecta sacrificabant.

65. ET ELEGERUNT MAGIS MORI, et varie excruciat, QUAM CIBIS COINQUINARI IMMUNDIS. — quam comedere carnem porcina, similisque *Levit. XI* vitatis, uti idcirco exhereditatus fuit Eleazarus et septem fratres Machabæi, II Machab. VII. Hi ergo omnes gloriosi fuerunt illo priseco rudique sæculo martyres. Audi Josephum, lib. XII, cap. VII: « Quamobrem quotidie necabantur excruciatu tormentis crudelissimis, flagris etiam cæsi et lacerati corpora, vivi adhuc et spirantes suffigebantur

crucibus; uxores autem eorum, et circumcisos liberos strangulabant juxta mandatum regium, et suspendebant a crucifixorum parentum cervicibus. » Hoc est, quod prædixit Daniel. xi 33 et 43: « Et de eruditis ruent, ut confentur, et eligan-

tur, et dealbentur usque ad tempus præficiunt. » 67. ET FACTA EST IRA MAGNA DEI SUPER POPULUM VALDE, — *g. d. Deus, indignans Judæis ob eorum scelera, permisit eos tam atrociter affligi ab Antiocho.*

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Mathathias opponit se Antiocho; mox, vers. 23, Judæum idolis immolantem, æque ac præfectum Antiochi ad id cogentem occidit, exclamans: « Omnis qui habet zelum, exeat post me. » Pugit ergo cum se sequentibus in montes; qui vers. 37, sabbatis invasit simul se occidi; mox ne omnes intereant, armis se defendunt. Tertio, vers. 44, Mathathias colligit exercitum, et fidem patriamque propugnat; mox moriturus, filios ceterosque ad idem et ad zelum legis cohortatur, eisque Judam filium in belli Duceum assignat.

1. In diebus illis surrexit Mathathias filius Joannis, filii Simeonis, sacerdos ex filiis Joarib ab Jerusalem, et concessit in monte Modin; 2. et habebat filios quinque Joannem, qui cognominabatur Gaddis; 3. et Simonem, qui cognominabatur Thasi; 4. et Judam, qui vocabatur Machabæus; 5. et Eleazarum, qui cognominabatur Abaron; et Jonathan, qui cognominabatur Apphus. 6. Ii viderunt mala quæ fiebant in populo Juda, et in Jerusalem. 7. Et dixit Mathathias: Væ mihi! ut quid natus sum videre contritionem populi mei, et contritionem civitatis sancte, et sedere illic, cum datur in manibus inimicorum? 8. Sancta in manu extraneorum facta sunt; templum ejus sicut homo ignobilis. 9. Vasa gloriæ ejus raptiva abducta sunt; trucidati sunt senes ejus in plateis, et juvenes ejus ceciderunt in gladio inimicorum. 10. Quæ gens non hæreditavit regnum ejus, et non obtinuit spolia ejus? 11. Omnis compositio ejus ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla. 12. Et ecce sancta nostra, et pulchritudo nostra, et claritas nostra, desolata est, et coinquinaverunt ea Gentes. 13. Quo ergo nobis adhuc vivere? 14. Et scidit vestimenta sua Mathathias, et filii ejus; et operuerunt se ciliciis, et planxerunt valde. 15. Et venerunt illuc qui missi erant a rege Antiocho, ut cogerent eos qui confugerant in civitatem Modin, immolare et accendere thura, et a lege Dei discedere. 16. Et multi de populo Israel consentientes accesserunt ad eos; sed Mathathias, et filii ejus constanter steterunt. 17. Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathia: Princeps et clarissimus et magnus es in hac civitate, et ornatus filiis et fratribus. 18. Ergo accede prior, et fac jussum regis, sicut fecerunt omnes Gentes, et viri Juda, et qui remanserunt in Jerusalem; et eris tu, et filii tui inter amicos regis, et amplificatus auro et argento, et muneribus multis. 19. Et respondit Mathathias, et dixit magna voce: Et si omnes Gentes regi Antiocho obediunt, ut discedat unusquisque a servitute legis patrum suorum, et consentiat mandatis ejus; 20. ego et filii mei, et fratres mei, obediemus legi patrum nostrorum. 21. Propitius sit nobis Deus: non est nobis utile relinquere legem et justitias Dei. 22. Non audemus verba regis Antiochi nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, ut eamus altera via. 23. Et ut cessavit loqui verba hæc, accessit quidam Judæus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modin, secundum jussum regis, 24. et vidit Mathathias, et doluit, et contremuerunt renes ejus, et accensus est furor ejus secundum judicium legis, et insiliens trucidavit eum super aram; 25. sed et virum quem rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore, et aram destruxit. 26. Et zelatus est legem, sicut fecit Phinees Zamri filio Salomi. 27. Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis

statuens testamentum, exeat post me. 28. Et fugit ipse, et filii ejus in montes, et reliquerunt quaecumque habebant in civitate. 29. Tunc descenderunt multi quærentes judicium et justitiam, in desertum; 30. et sederunt ibi ipsi, et filii eorum, et mulieres eorum, et pecora eorum; quoniam inundaverunt super eos mala. 31. Et renuntiatum est viris regis, et exortum qui erat in Jerusalem civitate David, quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis, in loca occulta in deserto, et abiissent post illos multi. 32. Et statim perrexerunt ad eos, et constituerunt adversus eos prælium in die sabbatorum, 33. et dixerunt ad eos: Resistitis et nunc adhuc exite, et facite secundum verbum regis Antiochi, et vivetis. 34. Et dixerunt: Non exhibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum. 35. Et concitaverunt adversus eos prælium. 36. Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca occulta, 37. dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra; et testes erunt super nos cælum et terra, quod injuste perditis nos. 38. Et intulerunt illis bellum sabbatis; et mortui sunt ipsi, et uxores eorum, et filii eorum, et pecora eorum, usque ad mille animas hominum. 39. Et cognovit Mathathias, et amici ejus, et luctum habuerunt super eos valde. 40. Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, et non pugnaverimus adversus gentes pro animabus nostris, et justificationibus nostris, nunc citius disperdent nos a terra. 41. Et cogitaverunt in die illa, et dixerunt: Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum, pugnemus adversus eum; et non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis. 42. Tunc congregata est ad eos synagoga Assideorum fortis viribus ex Israel, omnis voluntarius in lege; 43. et omnes, qui fugiebant a malis, additi sunt ad eos, et facti sunt illis ad firmamentum. 44. et collegere exercitum, et percusserunt peccatores in ira sua, et viros iniquos in indignatione sua; et ceteri fugerunt ad nationes, ut evaderent. 45. Et circumvit Mathathias, et amici ejus, et destruxerunt aras; 46. et circumciderunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israel, et in fortitudine. 47. Et persecuti sunt filios superbiæ, et prosperatum est opus in manibus eorum; 48. et obtinuerunt legem de manibus gentium, et de manibus regum; et non dederunt cornu peccatori. 49. Et appropinquaverunt dies Mathathia, moriendi, et dixit filiis suis: Nunc confortata est superbia, et castigatio, et tempus eversionis, et ira indignationis. 50. Nunc ergo, o filii, æmulatores estote legis, et date animas vestras pro testamento patrum vestrorum, 51. et mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis; et accipietis gloriam magnam, et nomen æternum. 52. Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, et reputatum est ei ad justitiam? 53. Joseph in tempore angustia suæ custodivit mandatum, et factus est Dominus Egypti. 54. Phinees pater noster zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotii æterni. 55. Jesus, dum implevit verbum, factus est dux in Israel. 56. Caleb, dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem. 57. David in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula. 58. Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cælum. 59. Ananias et Azarias et Misael credentes, liberati sunt de flamma. 60. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. 61. Et ita cogitate per generationem et generationem; quia omnes qui sperant in eum, non infirmantur. 62. Et a verbis viri peccatoris ne timueritis; quia gloria ejus stercus et vermis est; 63. hodie extollitur, et cras non invenietur; quia conversus est in terram suam, et cogitatio ejus perit. 64. Vos ergo filii, confortamini et viriliter agite in lege; quia in ipsa gloriosi eritis. 65. Et ecce Simon frater vester, scio quod vir consilii est; ipsum audite semper, et ipse erit vobis pater. 66. Et Judas Machabæus, fortis viribus a juventute sua, sit vobis princeps militia, et ipse aget bellum populi. 67. Et adducetis ad vos omnes factores legis, et vindicatis vindictam populi vestri. 68. Retribuite retributionem Gentibus, et intendite in præceptum legis. 69. Et benedixit eis, et appositus est ad patres suos. 70. Et defunctus est anno centesimo et quadagesimo sexto; et

sepultus est a filiis suis in sepulchris patrum suorum in Modin, et planxerunt eum omnis Israel planctu magno.

Acta 1. 1. IN DIEBUS ILLIS SURREXIT MATHATHIAS, — sive per crasin « Mathias, » uti eum vocat Josephus et Theodoretus : quod nomen hebraice significat donum Dei, ac proinde idem est, quod Græce Theodosius, Theodorus, vel inverse Dorotheus, ac Latine Adsoedatus; magno enim dono hic vir a Deo datus fuit, dux Israeli ad resistendum Antiocho.

Quæres : Quis et qualis fuit Mathathias ? Respondeo fuisse ex tribu Levi sacerdotem primæ classis, puta ex stirpe Joab, quæ inter familias sacerdotales prima ponitur, I Paral. cap. xxiv. 7. Porro Mathathias hic a Deo eum eligente, impellenteque et populo approbante, factus est Pontifex et Dux, vindicæque populi contra communem hostem Antiochum; nam post reditum e captivitate jussu Cyri, Darii et Artaxerxis idem fuisse Pontificem et Duces populi, teste Josepho, lib. XI, cap. iv. Idem legitur I Esdræ cap. vii. 25 et 26, et II Esdræ ix. 36. Esto enim Mathathias non esset oritur ex stirpe proxima Pontificum, tamen illa deficiente, ad eum quasi primæ classis sacerdotem devolvebatur Pontificatus. Nam Onias Ieritius, cognomento Sanctus, jam erat interfectus anno 3 Antiochi, qui erat 143 Græcorum. Onias vero filius, scilicet Onias Junior, profugerat in Ægyptum, ac Heliopoli factus erat Pontifex novi temporis, quod ab eo dictum est Onion. Jason autem frater Onie, factus apostata, cæteros apostatæ et ad Genilissimum transire cogebat. Quare ad Mathathiam spectabat capessere Pontificatum et Ducatum populi, ut religionem æque ac republicam in extremum periculum ab Antiocho adductam tueretur et propugnaret. Præsertim cum non esset alius, qui id auderet, sed omnes motu Antiochi vel laterent et tacerent, vel diffugerent. Ipsum ergo Deus excitavit, animosque illi addidit ad id audiendum, ut Dei fidem et cultum et patriæ salutem conservaret. Fecit hoc ipse anno Antiochi nono, qui fuit Græcorum 143. Quocirca Chaldaeus, Cant. xi. 6, Josephus et Josephus, Aben-Ezra et Hebræi Mathathiam vocant summum Sacerdotem, sive Pontificem, idque tam ex designatione Dei, tum ex electione populi, tum ex jure successione et propinquitate, ut dixi. Ita Abulensis in cap. xv Esdræ, quest. xxx. Serarius, Sigonius, Severus Sulpitius, Tormelius, Genebrardus quos citat et sequitur salianus. Itine Mathathias Phinees Pontificem vocat patrem suum : ergo ex Pontifice progenitus, cæteris deficientibus, jus et succedendi habebat. Paucis vero mensuris fuit Pontifex et dux, quia eodem anno mortuus, sibi successorem Pontificem et Ducem designavit filium suum Judam Machabeum.

2. ET HABEBAT FILIOS QUINQUE, JOANNEM, QUI CO-

gnominabatur Gaddis. — Gaddis, id est cervinus, vel cumulus frugum, q. d. Abundius, vel Abundantius : quo nomine vocati sunt martyres deo sub Dioclediano, quorum sacra ipsa sub Gregorio XII Pont. solemniter pompa translata fuere ad domum professam Societatis Jesu Romæ.

3. ET SIMONEM QUI COGNOMINABATUR THASI, — id est hircus : שׂי תאי thais eum est hircus, vel excisor, a radice תאי tazai, id est excindere.

4. ET JUDAM QUI VOCABATUR MACHABÆUS. — Elymnon Machabeus in vocabulo cædi. Hoc cognomen primo datum fuit Judæ, et ab eo cæteri fratres et socii vocati sunt Machabeï, ut ex hoc loco liquet. Et proleptis, sive anticipato; Jude enim hoc cognomen inditum est, non a puero, sed postea, cum ipse vexillis suis inscripsit nomen Machabi, ut dixi in Proemio. Sic Antiochi postea a factis et victoribus cognominati sunt Soteris, Epiphane, Ceratani, Callineli, Nicanres; et Ptolemæi vocati sunt Epiphanes, Philadelphii, Philometores, Evergetes, etc.

5. ET ELEAZARUM QUI COGNOMINABATUR ABARON, — id est fortis : אבירן abir enim est potens, fortis. Et JONATHAN QUI COGNOMINABATUR APPHUS, — id est, in consilio, vel volens consilium; forte quod natura ardens et cholericus esset, ideoque zelus ingenii, velocisque consilii, quod in bellis utilissimum est. Ita Pagninus in non. Hebr.

7. VÆ MIHI! — Planctus hic Mathathie de vastatione templi et Jerosolymæ proecessit ex zelo religionis, quo ardebat. Similis fuit zelus et plangens Jeremie ob excisam Jerusalem in Threnis, et Jeremie xx.

8. TERREUM EIUS Sicut homo ignobilis, — id est vilis, pauper, rusticus, imo stultus, fatuus et morio, quem omnes impune irident, calcant, vellunt, verberant, ita Sanchez. Sic enim satellites Antiochi Epiphaneis ridebant, eubabant, spoliabant, vellebant templum, Sacerdotes, Levitas, cæterosque Judæos, quos cogebant quasi ebrios et stultos in honorem Bacchi hedera coronari, calcant et buchari, lib. II, cap. vi.

10. QUÆ GENS NON HEREDITAVIT REGNUM EDUS. — Græcis enim Antiochi militibus permitti erant Chaldæi, Persæ, Medi, Assyrii, etc. ac Ammonitæ, Moabite, Philisthæi Arabes, Idumæi, Oilitæ, Judæorum hostes, qui dum viderent eos ab Antiocho adeo divitari, accererebant, ut eum adjuvarent, et Judæos spoliarent, maloque multarent.

13. QUO ERGO N. ES ADHUC VIVERE; — vita enim in tot terrarum long. potius est mors, quam vna, ut ait S. Gregorius. Et ut ait Tragedos : « Mortis habet vires, cum lentis trahitur vita genibus. » Sic Anchises :

Abnegat excisa vitam producere Troja, Æneid 1.

Et alii post Trojam captam infelices exclamant, Æneid. 1 :

O terque quaterque beati,
Quæ ante ora patrum Trojæ sub incensibus altis
Contingit oppetere! O Danaum fortissime gentis
Trojæ, mene hinc occumbere campis
Non potuisse! uaque animam hanc effundere dextra?

21. PROPITIUS SIT NOBIS DEUS, — q. d. Deus nobis hanc faciat gratiam, ut tantum malum, tantumque nefas et scelus apostasiæ et idololatriæ a nobis avertat. Unde Septuaginta vertunt : « Ne permittat nobis Deus. » Alii : « Prohibeat hoc Deus; » hæc enim phrasi utuntur Hebræi, cum aliquid valde abominantur et execrantur.

24. ET CONTRITEMENTUM RENIS EIUS. — Per renes synecdochice intellige cætera viscera; renes enim sunt sedes concupiscentiæ, cor amicitatis et audaciæ. Jecur amoris, fel ire et furoris, q. d. viscera Mathathie commota sunt partim commiseratione et dolore legis violatæ, partim ardore et zelo eam propugnandi, partim ira et furore ejus violatores prosequendi et occidendi, uti re ipsa occidit Judæum idololatriam, et Antiochi Legatum ad id cogentem. Unde sequitur :

ET ACCENSUS EST FUROR SECUNDE JUDICII (id est decretum) LEGIS, — que Dent. xi. 6, jubet occidi eum qui alios a patria religione, Deique cultu abduci, uti faciebat hic Judæus Jovi sacrificans, quem proinde Mathathias occidit. Huc enim eum agebat zelus honoris Dei :

Et foris agitur amor, et conscia virtus.

Moraliter discite hic quam etneæ sit zelus, ut instar ignis omnia superet et consumat. Audi S. Ambrosium in Ps. cxvii, Octon. 18, ad illa : « Tabesere me fecit (pro quo S. Ambrosius legit exarsit) zelus meus. Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam servare st. Ecclesie castitatem. Et ideo Princeps sacerdotum dicit : Zelus domus tue devoravit me. Et Phinees sacerdos erat et nepos sacerdotis et filius sacerdotis. Bonus zelus et utilis in sacerdote, præcipue ne negligens, ne remissus sit. Melius est ut unus ad duorum damnatione plurimiliberentur, quam duorum absolute plures periclitentur. » Et paulo post : « Zelus Dei vita est, zelum habuit Elias, et ideo raptus ad caelum est. Zelans, ait, zelavi Dominum. Zelum habuit Mathathias bar Joannis, qui adversus sacrilegia Antiochi excitavit Dei plebem. Zelum qui habent, omnes sibi inimicos suos putant, qui sunt hostes Dei, quamvis patrem, fratres, sorores. Omnibus dicit : In hostes facti sunt mihi; sicut David ait. » Et nonnullis interjectis : « Zelus ergo charitas est. Denique valida est, sicut mors charitas, durus sicut inferi zelus. Durus zelus, quem vite hujus nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur, ut vivamus Deo. Angeli quoque sine zelo nihil sunt, et substantiæ suæ amittunt prærogativam, nisi eam zeli ardore sustentent, »

Unde post pauca concludit : « Et quid mireris, si Angeli eum habent? Ipse Deus pater ait : Zelans zelabo Jerusalem zelo magno; quia Deus magnus, ideo et zelus ejus magnus est, et per uniuscujusque potentiam qualitate, ita et zelus, aut mediocris, aut magnus est. Zelo vindicatur Jerusalem, zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia possidetur. Dominus quoque Jesus ait : Zelus domus tuæ comedit me, increpans Judæos, quod domum orationis fecerint speluncam latronum, fecerunt et domum negotiationis.

23. SED ET VIREM, QUEM REX ANTIOCHUS MISERAT, QUI COGEBAT IMMOLARE, OCCIDIT. — Josephus, lib. XII, cap. viii, virum hunc vocat Apellam. Idem tamen, lib. I De bello cap. i, eum vocat Baclidem, additque filios Mathathie patrem in hæc cæde adjuvisse; eos enim esse cum Apelle milites ipsius. Jure hoc fecit Mathathias instigare Deo, tanquam judex et vindex Israeli, æque ac religiosis, Deique cultus, adeoque hoc facto Pontificatum et Ducatum suum iniiit et consecravit, æque ac Elias, duceum fidei se fecit occidendo sacerdotem Baal, III Reg. xviii; et Moses cum Levitis occidendo adoratores vituli aurei, Exodi xxxii, quibus proinde ipse ait : « Consecrasti manus vestras hodie Domino, unusquisque in fratre suo, et in fratre suo, ut detur vobis benedictio. » Ac Phinees occidens Principem Priapo sacrificantem, Num. xxv; vide ibi dicta. Sic de blasphemante censuit, aitque S. Chrysostomus : « Si quempiam Deum blasphemantem audieris, accede, increpa; et si verbera infligere oporteat, non recuses, ipsius faciem alapa percutit, contere os ipsius, percussione manum tuam sacrificia. » Nimirum « zelus purgat facinus, » imo illud sanctificat et sacrificat, facitque quasi holocaustum, quod offert justitie et vindicte divine in odorem suavitatis.

Mira fuit Mathathie in hæc cæde animositas, fortitudo, audacia, quia ipse penes solus regi potentis, superbo et crudeli sese opposuit, ac cæteros ad opponendum sese impulit, fortunas suas, familiam, liberos, famam et vitam generose pro Deo, pro fide, pro patria discrimini objiciens. Fuit ergo ipse Heros inclytus, ac quinque filios Heroes effecit, dum eos in aciem contra tyrannum educit : sed fides et spes in Deum eum animabat, et periculum omnibus superiorem efficiebat, ut quasi leo cum quinque ruis leonulis hostes omnes contereret.

27. ET EXCLAMAVIT, etc. : OMNIS QUI ZELUM HABET LEGIS, STATUENS TESTAMENTUM, — statuens ut in suo vigore stet testamentum, id est, fœdus cum Deo initum, q. d. Qui salvam vult religionem et Republicam, « exeat post me, » me duce sequatur. Classicum hic canit Mathathias, eoque omnes convocat ad bellum sacrum, ut in eo, vel fortiter vincant, vel generose pro Deo, fide et patria occumbant. Sic Romæ C. Marius Sylia Republicam invadenti se opponens exclamavit :

« Qui salvam vult Rompublicam me sequatur » (quae verba etiamnum Romae porte Angelicae, qua ipse egressus est superliminari lapideo uncialibus litteris insculpta legimus). Quo dicto in vicinum montem Marius exiens, copias collegit. Idem exloamarit Scipio post cladem apud Cannas acceptam; et Nasica ex Capitolio contra Gracchum, teste Livio, Paternulo et Valerio Maximo, lib. III, cap. 2; ac diu post, Narses sub Justino imperatore Gallis se objiciens, teste Agathia, lib. II. Denique Servius in lib. VIII *Aeneid.*: « Si esset, ait, tumultus, id est, ex periculi vicinitate timor multus, quia singulos milites interrogare non vacabat, qui erat ducturus exercitum tibi ad Capitolium, et inde proferens duo vexilla, unum roseum, quod pedites evocabat, et alterum ceruleum, quod erat equitum insigne, dicebat: Qui rompublicam salvam esse vult, me sequatur. »

28. ET FUGIT IPSE ET FILII EJUS — ex Jerusalem, ubi quasi sacerdos debebat, ac Judaeum in altari idolis sacrificantem occiderat; « in montes interferas vitam agentes, et feni cibo vescentes, ne participes essent coquinationis, » ut dicitur lib. II, cap. v, 27. Vitabant ergo herbas, lacte pecorum, cibo a vicinis submisso et praedis hostium.

29. TUNC DESCENDERUNT MULTI QUERENTES JUDICIUM ET JUSTITIAM, — hoc est, quærentes a Mathathia id quod æquum et justum erat, quid, scilicet, tali articulo urgentis persecutionis facere oporteret, nimirum pati exilium, famem, frigus, nuditatem, vulnura et acerba quaeque, ipsamque mortem, potius quam tyranno cedere, et a Deo ejusque lege et cultu ad idola apostatate.

37. MORIAMUR OMNES IN SIMPLICITATE NOSTRA, — in simplici observatione sabbati, ut eo die pleam observemus quietem a Deo præscriptam, adeo ut in eo non pugnemus, imo contra invadentes nos non defendamus, sed sinamus nos, quasi agnos simplices et innocentes occidi. Dixerunt hoc non ex superstitione, nec ex imprudentia, ut volunt Novantes, sed ex studio perfecta religionis. Sabbati enim summa erat apud Judaeos religio. Quare licet jure potuissent eo die pugnare et se defendere, tamen ex zelo religionis maluerunt se offerre morti, quam cultum et quietem sabbati pro specie et umbram duntaxat violare, quia hac ratione evadebant martyres: martyrium autem est actus nobilissimus, ideoque longe nobilior pugna et vita. Idem fecere Judei invasi a Ptolemæo Lagi, et postea a Mithridate, uti narrat Josephus lib. XII, cap. 1, et lib. XVIII, cap. ult. quos a pietate et religione laudat S. Ambrosius, lib. I *Offic.* cap. XI. Sic Legio Thebæorum, duce S. Mauritio, potuisset resistere Maximiano imperatori; sed noluit, ac projectis armis permisit se instar ovium occidi, quia legionarii fideles malebant esse martyres, quam milites. Sic Carthusiani ex voto abstinent carnibus, ut malant mori, quam vesci carnibus, etiam ubi medicus

eas judicat necessarias ad sanitatem et vitam conservandam. Nam religio et observantia regularis potior est sanitas et vita.

39. ET COGNOVIT MATHATHIAS. — Illic quasi Pontifex interpretatus est legem sabbati tali casu, quo scilicet quis invaditur ab hoste non obviare, dixitque satius esse pugnare pro Deo et lege, ne omnis Dei populus interficeretur: itaque Ecclesia et Dei cultus periret. Unde hoc ejus responsum ceteri secuti, statuerunt die sabbati invadentes se armis repellere, ut patet versu 41.

42. TUNC CONGREGATA EST AD EOS SYNAGOGA ASSIDEORUM (male nonnulli legunt « Judaeorum, ») FORTIS VIRIBUS EX ISRAEL, OMNIS VOLUNTARIUS IN LEGE.

Quæres quanam sint Assidei. Respondent *primo* Hugo, Lyranus, Dionysius, Glossa ac S. Thomas in cap. XIV, Assideos dictos ab assiduitate, quasi assiduos in Dei cultu. Verum *Assidei* est vox Hebraea; quare habet etymon Hebraeum, non Latinum. *Secundo*, Serarius in cap. VII, Josephus, Stephanus hic in Proemio p. 5, Genebrardus, Torriellus, Sallianus et Delrio in *Adagiis*, cap. x. XXX, censent Assideos esse Essenos, aut Essenorum affines, et ejusdem cum Essenis instituti et professionis. Verum obstat *primo*, quod tunc nequum erant Essenii. Hi enim paulo ante Christum exorti sunt, uti docet Baronius. *Secundo*, quod Essenii non erant fortis viribus, quia abstinentia et jejuniis quotidianis vires enervabant. *Tertio*, quod Essenii soli Deo vacabant per orationem, lectionem et contemplationem. Unde: « Apud eos, ait Philo, lib. *De Essenis*, nemo tela, gladios, galeas, thoraces, scuta fabricat, nec machinas, nec aliud quidquam bello utile. » Assidei autem his abundabant, utpote non choro, ut Essenii, sed bello addicti. Vide quæ de Essenis dixi *Act. IV*, 2. Dico ergo Assideos fuisse milites belli sacri, qui scilicet pro lege et Synagoga nomen dabant militiae sacrae, quales postea fuere milites templi, ac nunc sunt Ordines militares equitum Melitensium, S. Joannis, S. Stephani, Teutonico-rum et similium, qui pro Ecclesia Dei contra Turcas, Saracenos et hereticos generose depugnant. Cum enim Antiochus satageret evertere Dei legem, templum et Synagogam, Deus excitavit Assideos, qui « militiae sacrae devoverunt, ac pro tempore legisque tutela pugnarent, sequæ omnibus belli periculis ultro offerrent. Id ita esse patet *primo* ex voce « Synagoga, » id est cœtus, collectio, congregatio militum pro Synagoga tuenda. *Secundo*, ex voce « fortis viribus. » *Tertio*, ex voce « voluntarius in lege, » qui scilicet voluntarie ex zelo legem defenderet et propugnaret. Quare Assidei junxerunt se Judæ Machabæo, quasi duce belli sacri. ac ejus præcipui fuere milites, per quos tot tantasque obtinuit victorias. Id patet ex lib. II, XIV, 6. « Ipsi, inquit, qui dicuntur Assidei Judaeorum, quibus præest Judas Machabæus, bella nutriunt et seditiones

movent, nec patiuntur regnum esse quietum. » Sunt hæc verba hostium, qui Assideos quasi seditiosos accusabant apud Demetrium regem. Et ex cap. VII, 12, ubi Assidei, quasi primi cum congregatione scribarum tractant de pace communi cum Bauchide et Alcima incunda. Unde liquet eos fuisse viros unos in Israel honoratos et primarios.

Quæres *secundo* unde vocentur Assidei. Respondeo Hebraice vocantur חַסִּדִּים *chasidim*, quod aliqui derivant a חַסִּדָּה *chasida*, id est ciconia, vel milvus, eo quod quasi milvi in hostes insilirent et predas agerent. Alii *chasidim* interpretantur venatores a צַדִּי *sud*, id est venari, eo quod venarentur hostes Israelis, sicut venator venatur cervos et lepores. Melius Pagninus, Sanchez, Serarius et alii *chasidim* interpretantur pios, misericordes, religiosos, sanctos, a חֶסֶד *chesed*, id est pietas, misericordia, eo quod pium bellum gerebant pro Israelitis. Audi nunc S. Chrysostomum in Ps. XLIII: « Quando grave bellum ingruerat, nec quidquam Machabæi possent facere quod prodesset, se abscedebant; nam hoc quoque fecerunt Apostoli. Non enim semper apparentes in media iruebant pericula; sed nonnunquam et fugientes et latentes secedebant. Postquam autem parum respirarunt, tanquam generosi quidam catuli ex antris exilientes, et e latebris emergentes, statuerunt non se amplius suos servare, sed etiam alios quotumque possent, et civitates, et omnem regionem obeuntes collegerunt quotquot invenerunt adhuc sanos, et integros, et multos etiam qui laborant et corrupti erant, in statum pristinum redegerunt, eis persuadentes lire ad leges patrias. »

44. ET PERCUSSERUNT PECCATORES, — id est apostatas, qui a Judaismo ad Antiochum et gentilium transfugerant. Hoc enim summum erat peccatum, summaque iniquitas, quo tota religio, fides et virtus probebatur et perdebatur.

46. ET IN FORTITUDE; — repetit: « Circumciderunt pueros incircumcisos, quotquot invenerunt in finibus Israel, » *q. d.* Per vim circumciderunt pueros, etiam infantibus parentibus, eo quod parentes essent Israelitæ, itaque obligarentur circumcidere filios, ideoque a Mathathia quasi Duce et Pontifice ad idipsum cogi possent; sicut nunc Ecclesia cogit fideles, ut filios suos offerant ad Baptismum. Quod si qui inter eos erant filii infidelium, eos quoque quasi jam suos et jure belli captos, ac a parentibus separatos circumcidebant. Et quamvis Lyranus dicat solum id fecisse in filiis Judæorum, tamen scriptura absolute loquitur; et quamvis Dominicus Soto in IV tract. *De Baptismo* dicat: Si Mathathias id fecit in filiis gentium, fecit quidem secundum scientiam; hoc tamen de insigni et sanctissimo viro non recte dictum videtur: melius ergo asserit eos, cum jam essent jure belli in servitutem redacti, et a parentibus separati, jure circumcidi potuisse, si

cut nos etiam nunc jure baptismum filios Saraceno-rum in bello captos, ait Suarez, III part. tom. III, *Quæst.* LXVII, art. x, disp. XXV, sect. 4. 48. OBTINERUNT LEGEM DE MANU GENTIUM, — *q. d.* Dei legem et cultum ab Antiocho et gentibus ablatum per arma, Israeli restituerunt feceruntque ut Dei lex et cultus pristinum suam dignitatem et venerationem obtineret.

ET NON DEDERUNT CORNU PECCATORI, — *q. d.* Non permisit cornua, id est superbia, robur, et vires Antiocho crescere; sed hæc illi, si non amputarunt, certe resecurerunt et valde imminuerunt, ut more solito grassari et savire non posset, nec auderet. Disce hic cornua superbis, æque ac tauris cornupetis esse rescandam: qui enim illa superbia et feroci non demit, addit et auget; quare qui potest, debet ea demere, ne his ferocientes multos feriant et prosternant.

49. CASTIGATIO, ETC. ET IRA INDIGNATIONIS, — scilicet Dei, quia Deus iratus et indignus peccatis nostris, nos tam atrociter per Antiochum castigat, laxans ei habenas seviendi et ferocendi contra nos. Sic Attila rex Hunnorum, vastans Galliam et Italiam, rogatus a S. Lupo Trecenti Episcopo, quis esset et quid vellet, respondit se esse flagellum Dei ad castigandum scelera fidelium: sic flagellum Dei fuit Tamerlanes, et nunc sunt Ottomanii. Sic Nabuchodonosor ostensus fuit Jeremia, cap. 1, per speciem virgæ vigilantis.

50. ET DATE ANIMAS (ID EST VITAS) VESTRAS PRO TESTAMENTO, — id est fodere, puta pro lege Dei: lex enim fuit conditio fœderis ab Abraham, Moise et populo cum Deo inita.

51. ET ACCIPIETIS PRAEMIA MAGNAM, — non tantum in hoc mundo apud homines, hæc enim vana est, brevis et exilis, sed et in cœlo coram Deo, Angelis et sanctis immensam, coelestem et æternam.

52. ABRAHAM NONNE IN TENTATIONE, quia Deus tentavit ejus fidem et obedientiam, jubendo ut sibi immolaret unigenitum suum Isaac, per quem ei promiserat copiosam posteritatem, imo Christum, INVENTUS EST FIDELIS, fideliter Deo offerens filium, certa fide sperans et credens quod Deus eum post immolationem a morte suscitaret: ET REPUTATUM EST EI AD JUSTITIAM, — *q. d.* Hic Abraham actus obedientie et oblationis Isaac computatus et aestimatus est a Deo esse actus magne justitiæ, id est magne virtutis et sanctitatis; ac proinde Abraham, qui jam erat justus, per eum meritum magnum gratiæ et justitiæ augmentum, factusque est coram Deo multo justior et sanctior. Vide dicta *Roman.* cap. IV, vers. 3. et *Gen.* xv, 8.

53. JOSEPH IN TEMPORE ANGSTIÆ SUE (quam passus est in carcere) CUSTOMIDIT MANDATUM quantum Decalogi: « Non mechaberis, » quia sollicitum here suo noluit committere; ET (idcirco) FACTUS EST DOMINUS ÆGYPTI. — Præclare S. Cyprianus, tract. *De mortalitate*: « Adversa non sint tibi scandala, inquit, sed prælia; nec debilitant, aut fran-

gant Christiani fidem, sed potius ostendant in collocatione virtutem, cum contemnenda sit omnis injuria malorum presentium, fiducia futurorum honorum. Nisi præcesserit pugna, non potest esse victoria; cum fuerit in pugna congressione victoria, tunc datur vincibilis et corona. Gubernator in tempestate dignoscitur, in acie miles probatur. » Et inferius: « Nos adversa non avocant a virtutis et fidel veritate, sed corroborant in dolore. Quanta sublimitas infer ruinas generis humani stare erectum! » etc.

54. PHINEES PATER NOSTER (Hinc patet Mathathiam et Machabeos prognatos esse ex tribu Levi et Phinees Pontificis, ideoque deficientibus cæteris ad eos Pontificatum jure successione spectasse) ZELANDO ZELUM DEI, (occidendo Principem sacrificantem Beelphegor), ACCEPTIT TESTAMENTUM, (id est Dei promissionem et pactum) SACERDOTII ÆTERNI, — quod scilicet Pontificatus in ejus posteris duraret usque ad finem Synagoga et Judaismi, pula usque ad Christum. Vide dicta Num. xxv.

55. JESUS (Josue successor Mosis), DUM IMPLERIT VERBUM, (id est mandatum, quo Deus per Mosen jussit ei lustrare Chananeam, Num. xiv; debellare Amalec. Exod. xvii; post Mosen capessere curam populi, Josue i), FACTUS EST DUX IN ISRAEL — Mosis in ducatu populi succedens.

56. CALEB, DUM TESTIFICATUR IN ECCLESIA (contra socios exploratores, dicentes Chananeam ob incolas gigantes et urbes munitas esse inexpugnabilem, illum Dei ope posse expugnari, et respisa ab Hebreis expugnandam, ut Deus promiserat), ACCEPTIT HEREDITATEM, — peculiarem in heribon, Num. xiv et Josue xiv, 12. Vide elogium Josue et Caleb. Eccli. i.

57. DAVID IN SUA MISERICORDIA, (id est per meritum suae misericordiae, qua tum in alios, tum in Saulon se persecutentem fuit pius et misericors, nolens cum ledere, cum eum haberet in manu sua), CONSEQUITUR EST SEDIEM REGNI IN SECLA, — ut solum regale obtineret, et ad posteros transmitteret, tamdiu eis duraturum, quamdiu duraret regnum Israhel et Juda, scilicet usque ad captivitatem Babylonicam. Aeternum enim hic non absolutam perpetuitatem, sed respectivam et limitatam significat, scilicet durationem perpetuam per totum statum, regnumque Jude; ut quamdiu hoc duraret, tamdiu in eo duraret regnum Davidis.

58. ELIAS, DUM ZELAT ZELUM LEGIS, (occidendo omnes prophetas et sacerdotes Baal, seque opponendo Achab, Jezabeli et Baalthis, III Reg. xviii) RECEPTUS EST IN CÆLUM, — eo raptus curia igneo IV Regum ii.

59. ANANIAS, AZARIAS ET MISAEI CREDENTES IN DEUM VERUM, et pro hac fide se flammis offerentes, credentes Deum posse ipsos ab iis eripere, LIBERATI SUNT DE FLAMMA. — Daniel. iii.

60. DANIEL IN SUA SIMPLICITATE, (id est integritate, candore, constantia adorandi solum Deum

verum persistens, ejus merito, LIBERATUS EST DE ORE LEONUM. — Daniel. vi.

62. ET A VERBIS VIRI PECCATORIS (a inimis impii Antiochi) NE TIMUERITIS, QUIA GLORIA EJUS STERECUS ET VERNIS EST, — ut corrumpatur, computrescat et frebeat, dum paulo post per Dei vindictam omnis ejus gloria in ignominiam, omnis fama in infamiam vertitur, uti factum esse Antiocho liquet lib. II, cap. ix.

64. VOS ERGO FILII, CONFORTAMINI ET VIRILITER AGITE IN LEGE (tuenda et propugnanda), QUIA IN IPSA GLORIOSI ERITIS, — tum pugnando et vincendo: tum pro ea gloriose occumbendo, uti pro ea omnes occubuerunt, nimirum Judas, Jonathas et Simon. Quid enim gloriosius, quam pugnare et mori pro lege, pro patria, pro Deo? Animat Mathathias filios ad acra certamina, quae eis cum Antiocho imminabant, ideoque praeorum herorum exempla iis objicit, ut illa imitentur, et similem illis gloriam consequantur; nil enim ita in rebus arduis animat, ac majorum exempla. Unde Ovidius lib. IV Trist. Eleg. 3:

Malerique tuis tristem virtutibus imple,
Animi per præceps gloria vadit iter.
Hætor quis nosset, felix si Troia fuisset!
Publica virtutis per mala facta via est:
Ars tua, Typhi, jacet, si non sit in aequore fluctus;
Si valeant homines, ars tua, Phœbe, jacet.
Quæ latet, inque homis cessat, non cognita rebus,
Apparet virtus, æquitateque malis.
Utere temporibus, quorum nunc munere freta es,
Et patet in laules area late tuas.

65. ET ECCE SIMON FRATER VESTER, SCIO QUOD VIR CONSILII SIT, IPSUM AUDITE SEMPER, ET IPSE ERIT VOBIS PATER, — ut suis consiliis vos dirigat, sicut pater dirigit filios. Rursum ut domum et familiam meam gubernet quasi pater. Hinc Josippus, filius Gorion, et Annius Viterbiensis putant Simonem fuisse primogenitum Mathathiae. Sed Josippus, Seder-Olam minor, et Hebraei tradunt Judam fuisse primogenitum; unde et illi patri in Ducatu et Pontificatu successit; secundogenitum fuisse Joannem; tertio genitum fuisse Jonatham; quartum denique fuisse Simonem.

66. ET JUDAS MACHABEUS FORTIS VIRIBUS A JUVENUTE SUA SIT VOBIS PRINCEPS MILITIE. — Hinc patet Judam non tantum in senio patris, cum ipse vexillum paulo ante mortem contra Antiochum sustulit, sed et in juventute sua præclara in bellis edidisse facinora, Dei ope nixum, ideoque vexillis suis inscripsisse: *Machabæi*, hoc est *in canocha ductum Jehova*, id est: « Quis similis tui in fortibus (Diis) Domine? » indeque Machabeum fuisse cognominatum. Sic enim eum vocat hic pater moriturus, ideoque eum belli ducem statuit. V. de dicta in Proemio.

70. ET DEFUNCTUS EST ANNO 146. — Nimirum eodem anno, quo se Antiocho opposuit, et Ducatum cum Pontificatu inivit. Opinantur nonnulli eum ex vulnere in bello accepto obiisse, cum

enim paulo ante occidit Judæum, et præfectum Antiochi, omnesque Judæos circumuendo excitavit, collegentem in castra contra Antiochum, pluraque similia gesserit, quæ magnam corporis, æque ac animi fortitudinem requirunt, non videtur tam cito ex senio viribus deficere et mori potuisse, sed ex præliis continuis accepisse vulnus, indeque mortuus, vel certe ex laboribus assiduis, et flagratione nimia exhaustus obiisse.

Mathathiam fuisse sacerdotem omnes consentiunt, sed Pontificem fuisse negant Josippus, Eusebius et Sigonius; verum Pontificem eum fuisse asserunt Hebraei et Chaldei *Cantic. vi*, 6, multisque id probat Serarius. Sane in Pontificatu, æque

ac Ducatu patri successit Judas, deinde Jonathas, denique Simon, indeque Simonis filii usque ad Herodem et Christum. Porro Mathathias inelytus heros defunctus est anno 146 Græcorum, qui fuit 138 a morte Alexandri Magni, et 164 ante natiuitatem Christi.

ET SEPULTUS EST IN SEPULCRIS PATRUM SUORUM IN MODIN. — Sepulcrum hoc postea magnifice exornavit Simon ejus filius, ut patet cap. xvii, 27; ac fatur S. Hieronymus illud sua ætate adhuc existisse.

PLANCTU MAGNO. — « Planetus magnus, non in examinatione plangentium, sed in pompa funeris et exsequiarum frequentia intelligendus est, » ait S. Hieronymus, epist. 25 ad Paulum.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Judas patri succedens contra Antiochum pugnat ut leo, ac duos ejus duces profugit, scilicet Apolloniam vers. 10, et Seron vers. 13. Quare Antiochus tertium ducenti militi Lyssiam, contra quam prælium instruxit Judas, Deo opem ferentis et ardenti præcipio implet.

1. Et surrexit Judas, qui vocabatur Machabeus, filius ejus pro eo; 2. et adjuvabant eum omnes fratres ejus, et universi qui se conjunxerant patri ejus, et præliabantur prælium Israhel cum læticia. 3. Et dilatavit gloriam populo suo, et induit se loriam sicut gigas, et succinxit se arma bellica sua in præliis, et protegebat castra gladio suo. 4. Similis factus est leoni in operibus suis, et sicut catulus leonis rugiens in venatione. 5. Et persecutus est iniquos, persecutus eos; et qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis; 6. et repulsi sunt inimici ejus præ timore ejus, et omnes operarii iniquitatis conturbati sunt; et directa est salus in manu ejus. 7. Et exacerbat reges multos, et lætificabat Jacob in operibus suis, et in seculum memoria ejus in benedictione. 8. Et perambulavit civitates Juda, et perdidit impios ex eis, et avertit iram ab Israel. 9. Et nominatus est usque ad novissimum terræ, et congregavit pereuntes. 10. Et congregavit Apollonium Gentes, et a Samaria virtutem multam et magnam, ad bellandum contra Israel. 11. Et cognovit Judas, et exiit obviam illi; et percussit, et occidit illum; et ceciderunt vulnerati multi, et reliqui fugerunt. 12. Et accepit spolia eorum; et gladium Apollonii abstulit Judas, et erat pugna in eo omnibus diebus. 13. Et audivit Seron princeps exercitus Syria, quod congregavit Judas congregationem fidelium et ecclesiam secum, 14. et ait: « Faciam tibi nomen, et glorificabor in regno, et debellabo Judam, et eos qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis. 15. Et preparavit se; et ascenderunt cum eo castra impiorum, fortes auxiliarii, ut facerent vindictam in filios Israel. 16. Et appropinquerunt usque ad Bethoron; et exiit Judas obviam illi cum paucis. 17. Ut autem viderent exercitum venientem sibi obviam, dixerunt Judæ: « Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, et tam fortem, et nos fatigati sumus jejuniæ hodie? 18. Et ait Judas: Facile est concludi multos in manus paucorum; et non est differentia in conspectu Dei cali liberare in multis, et in paucis; 19. quoniam nō. in multitudine exercitus victoria belli, sed de celo fortitudo est. 20. Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci et superbia, ut disperdant nos, et uxores nostras, et filios nostros, et ut spoliarent nos; 21. nos vero pugnabimus pro animabus nostris et legibus nostris; 22. et ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram; vos autem ne timueritis eos. 23. Ut cessavit au-